

La Botalària

Gener 2013 | Segona època | Número 4

Vè aniversari

Sumari

EDITORIAL	3	FOTOS ANTIGUES	36-43
ACTUALITAT	4-17	TRADICIONS	44-49
Borriol: Crònica de l'any 2012 a través de la premsa. REDACCIÓ.....	4-5	Històries dels avis: Vicente Vaquer Vicent. DAVID ROCO ALAFONT.....	44-45
Breus. REDACCIÓ	6-8	Jocs tradicionals. MAITE VIDAL BERNAD.....	46
Què opina la gent sobre. REDACCIÓ.....	9	Recepta de cuina: olives trencades de Borriol. MAITE VIDAL BERNAD.....	47
Borriolencs pel món. ÀLEX TENA ROCA.....	10-11	Cavar i Raure: treballs i oficis del borriolencs. IGNASI FALOMIR PALAU.....	48-49
Nous Borriolencs. MAITE VIDAL BERNAD.....	12-13	ART I LITERATURA	50-58
La línia de molt alta tensió (MAT). DIEGO KERSTING.....	14-15	Pasqual Juan, Pasqualet "el dolçainer". DAVID ROCO ALAFONT I ÀLEX TENA ROCA.....	50-53
Cabanes acull les XVII Jornades Culturals a la Plana de l'Arc. DAVID ROCO ALAFONT.....	16-17	Sarabanda s'acomia del escenaris. ÀLEX TENA ROCA.....	54-56
ASSOCIACIONS	18-21	És el torn d'Agraviats. DAVID ROCO ALAFONT.....	57
15 anys de Lira Borriolenca. REDACCIÓ.....	18-19	Artistes locals: Paco Canós. REDACCIÓ.....	58
Món Obert: accions locals per un món més just. ÀLEX TENA ROCA.....	20-21	TERME	59-62
EDUCACIÓ	22-23	Dauradella o "doradilla". DAVID GONZÁLEZ ESCRIG.....	59-60
Activitats didàctiques sobre el terme de Borriol. JOSEP CRISTIÀ LINARES BAYO.....	22-23	Caminant per Borriol. ISRAEL GONZÁLEZ ESCRIG.....	61-62
HISTÒRIA	24-35	ABANS I ARA	63
Borriol en la Guerra del Francès. XAVIER ANDREU MIRALLES.....	24-27		
Borriol, un poble d'arriers. FRANCISCO DELCAMPO BERNAD.....	28-31		
Arquitectura popular: les baranetes. JOSEFINA ESTEVE BERNAT.....	32-35		

CONSELL DE REDACCIÓ: *Xavier Andreu Miralles, Simón Francisco Griñó, David Roco Alafont, Àlex Tena Roca, Ivan Torres Pallarés, i Maite Vidal Bernad.*

REVISIÓ LINGÜÍSTICA: *Teresa Agut Escrig i Salva Belenguera*

COL·LABORADORS EN AQUEST VOLUM: *Francisco Delcampo Bernad, Josefina Esteve Bernat, Ignasi Falomir Palau, David González Escrig, Isarel González Escrig, Diego Kersting, Josep Cristià Linares Bayo.*

AGRAÏMENTS: *A totes les persones que ens han ajudat a la redacció dels articles i a l'aportació de la secció de fotos antigues, així com de manera especial a tots els comerços que ens han recolzat econòmicament mitjançant les publicitats, sense els quals, aquesta revista no hauria estat possible.*

EDITA: *Associació Cultural La Botalària (Borriol)*

DISSENY I MAQUETACIÓ: *Ivan Torres Pallarés*

FOTOGRAFIA DE PORTADA: *l'Alquerieta. Fotografia de David Roco Alafont*

DIPÒSIT LEGAL: *CS 394-1997*

ISSN: *1888-8402*

EDITORIAL: *De Tinta*

IMPRIMEIX: *Grupo Zona*

CONTACTE: *botalaria@gmail.com*

Facebook:
Associació Cultural La Botalària

Editorial

El Consell de Redacció

Aquest 2013, la segona època de La Botalària compleix cinc anys. Per a l'equip de redacció d'aquesta revista han estat uns anys apassionants, en què hem aconseguit consolidar un projecte que vam reprendre amb moltíssima il·lusió el 2009. Tot això ha estat possible amb l'esforç de molta gent, però també amb l'ajut inestimable dels borriolencs i borriolenques que han seguit fidels a La Botalària cada mes de gener, i a la col·laboració d'uns comerços que ens anys de crisi i d'estretors han seguit donant-nos el seu suport.

I és que aquests anys han estat també els més difícils que ha viscut el nostre poble en dècades. La maleïda crisi econòmica ens ha colpejat a tots els nivells, i ha posat en relleu que resulten urgents una transformació de les estructures socioeconòmiques de la vila i una profunda regeneració democràtica. L'agricultura sembla haver entrat a Borriol en una decadència definitiva. El terme de Borriol torna a cobrir-se de boscos, al temps que es perden molts conreus i cauen a terra els vells ribassos. Activitats com el cavar i raurer, o com l'arrieria, de les quals trobaran articles en aquesta revista, formen part ja d'un passat que no tornarà. Fàbriques que havien donat feina a molts borriolencs i borriolenques (mobles, ceràmica) capegen com poden una crisi que en realitat els afecta des de fa dècades. Els edificis per acabar que trobem ací i allà arreu del poble són una mostra de la paràlisi que viu la construcció. El comerç local se'n resent d'aquesta davallada de l'activitat econòmica. Enmig de tantes dificultats, esdevé indefugible pensar i traçar estratègies conjuntes que ens marquen objectius viables de cara al futur. Algunes d'aplicació immediata, com ara el "comerç de kilòmetre 0": consumir a les tendes i comerços del nostre poble. Altres, necessiten plani-

ficació i cooperació, com ara l'especialització agrària en productes de qualitat amb un "valor afegit" propi (quants cops no s'ha parlat de potenciar les "olives trencades" de Borriol?), el reaprofitament de les noves zones de bosc per atraure un turisme urbà que cerca la muntanya per passar el dia o per passejar (però que requereix també tenir cura del terme i dels seus boscos, una proposta que projectes com el de la M.A.T. no semblen contemplar), una millor distribució dels diners públics en l'impuls de projectes locals o en l'ocupació pública...

Fer-ho és possible. En aquests cinc anys de crisi, la vida associativa de Borriol ha mostrat seguir tenint una vitalitat extraordinària. La vida musical, especialment, segueix molt activa, tot i l'adéu d'una orquestra que ja és part de la història del nostre poble, Sarabanda. La Unió Musical ha respost a les dificultats amb un programa d'actuacions extraordinari, mentre incombustibles com Pasqualet el dolçainer semblen capaços de fer front a qualsevol entrebanc. A més, han nascut noves associacions com Món Obert que, de forma esperançadora, han mobilitzat enmig de la crisi la solidaritat dels borriolencs i borriolenques. Altres associacions, com Càritas, s'han multiplicat davant els contratemps. Aquest és l'esperit al que cal apel·lar per superar tantes dificultats. Al cap i a la fi, la història ens diu que han hagut èpoques molt més dures i en què el futur semblava més incert. Tot just aquests anys, es commemora el bicentenari de la Guerra del Francès, en què la fam, la misèria i la guerra van assolir cruelment les nostres terres. D'aquells anys va néixer l'impuls que engegaria una revolució liberal que posaria fi al sistema feudal i crearia una societat més justa i lliure. Potser és temps ara, també, de fer de vells somnis una realitat.

Vistes del poble des del Calvari
Fotografia: Ivan Torres Pallarés

Borriol: crònica de l'any 2012 a través de la premsa

Aquests titulars han estat extrets de l'hemeroteca digital dels següents diaris: Mediterraneo, Levante-emv i Las Provincias.

BORRIOL PROTESTA PÚBLICA

La banda de Borriol ensaya en la calle por falta de local

Un informe técnico avala la precariedad del recinto que les asignó el consistorio

BORRIOL FUERTES RACHAS

El viento derriba la futura ermita de Borriol

Caen tres paredes una semana después de su construcción

El fiscal pide 8 años de inhabilitación para el alcalde de Borriol por posible prevaricación

Borriol rebaja un 80% la ayuda para libros y la deja en 10.000 ?

BORRIOL INICIATIVA CULTURAL Y FESTIVA

Borriol cierra su I Fira d'Arts i Oficis con 2.000 visitantes

Los talleres en vivo han dado a conocer oficios de la época y antiguas costumbres

Borriol mantendrá cerrada la piscina por segundo verano

levante-emv.com NOTICIAS **Castelló** HEMEROTECA - Ir

PORTADA ACTUALIDAD DEPORTES OPINION/BLOGS ECONOMIA OCIO VIDA Y ESTILO CANALES PARTICIPACIÓN SERVICIOS

Agenda Castelló Música Motor Cuidate Ingenio Traductor Lo último Fotos Vídeos 97.7 LevanteTV Publicidad Sorteos Hemeroteca Educación Mascotas Club Levante PDF

DIRECTO Sigue al minuto la evolución del incendio forestal de Chullilla

Levante-EMV.com » Castelló

El juez absuelve al alcalde de Borriol de los posibles delitos de prevaricación y coacción

Santamaría se enfrentaba a una inhabilitación para cargo público por no vigilar el derribo de unas cuadras que él ordenó

HEMEROTECA
Volver a la Edición Actual

EL HUMOR GRÁFICO DE XIPELL

Mediterráneo el Periódico **Comarcas** Titulares Boletín Hemeroteca Versión Móvil

Noticias Deportes Multimedia Más actualidad Servicios Canales Participa Tienda Blogs

Castellón Comarcas Vila-real Comunitat Opinión España Internacional Economía Espectáculos Tema del día Titulares Última Hora

BORRIOL MEDIDA DE AUSTERIDAD

Borriol recorta en un 30% el presupuesto de los festejos

Elimina la carpa y la presentación de las damas y ahorra en orquestas y tracas

Mediterráneo el Periódico **Comarcas** Titulares Boletín Hemeroteca Versión Móvil

Noticias Deportes Multimedia Más actualidad Servicios Canales Participa Tienda Blogs

Castellón Comarcas Vila-real Comunitat Opinión España Internacional Economía Espectáculos Tema del día Titulares Última Hora

BORRIOL / LA VALL D'UIXÒ

La Primitiva deja en Borriol casi 2,3 millones de euros

Un boleto de la lotería sellado el pasado jueves en la administración local resulta premiado y despierta especulaciones sobre su posible propietario

0 Comentarios

lasprovincias.es SALT valencià-castellà Descárgate gratis el traductor a tu android

Portada Comunitat Valenciana Deportes Economía Más Actualidad Gente y TV Ocio Participa Blogs Servicios Hemeroteca

Sociedad Sucesos Política Mundo Cultura Salud Medio Ambiente Tecnología Elecciones 20N La Tomatina Música en vivo **lasprovincias TV**

Estás en: Las Provincias » Noticias Actualidad » Noticias Sucesos » Descubren una plantación de maría en un huerto de Borriol

SUCESOS

Descubren una plantación de maría en un huerto de Borriol

Los agentes estiman que el dueño del terreno, ahora detenido, hubiera obtenido hasta 43 kilos de esta sustancia

13.07.12 - 00:12 - J. PASCUAL | CASTELLÓN.

lasprovincias.es

Portada Comunitat Valenciana Deportes Economía Más Actualidad Gente y TV Ocio Participa Blogs Servicios Hemeroteca

Sociedad Sucesos Política Mundo Cultura Salud Medio Ambiente Tecnología Elecciones 20N La Tomatina Música en vivo **lasprovincias TV**

Estás en: Las Provincias » Noticias Actualidad » Noticias Sucesos » Un incendio calcina seis hectáreas en la zona de la Serra de Borriol

SUCESOS

Un incendio calcina seis hectáreas en la zona de la Serra de Borriol

Pese a que en la zona hay tres viviendas de temporada el alcalde dijo que estuvieron protegidos de las llamas y no hubo desalojos

12.07.12 - 00:22 - A. M. / AGENCIAS | CASTELLÓN.

levante-emv.com NOTICIAS **Castelló** HEMEROTECA - Ir

PORTADA ACTUALIDAD DEPORTES OPINION/BLOGS ECONOMIA OCIO VIDA Y ESTILO CANALES PARTICIPACIÓN SERVICIOS

Agenda Castelló Música Cuidate Ingenio Lo último Fotos Vídeos 97.7 LevanteTV Publicidad Sorteos Hemeroteca Educación Mascotas Playas Pueblos en Fiestas Olimpiadas

DIRECTO Sigue al minuto la evolución del incendio forestal de Chullilla

Levante-EMV.com » Castelló

Sospechan que los incendios de Borriol fueron provocados

El alcalde, Adelino Santamaría, duda de que los dos fuegos en la misma zona sean una "casualidad"

EL HUMOR GRÁFICO DE XIPELL

XE! XE! XE! XeXènia! xi

Mediterráneo el Periódico **Comarcas** Titulares Boletín Hemeroteca Versión Móvil

Noticias Deportes Multimedia Más actualidad Servicios Canales Participa Tienda **Gastronomía** Blogs

Castellón Comarcas Vila-real Comunitat Opinión España Internacional Economía Espectáculos Tema del día Titulares Última Hora

BORRIOL TAMBIÉN SE AVISTARON EN MORELLA

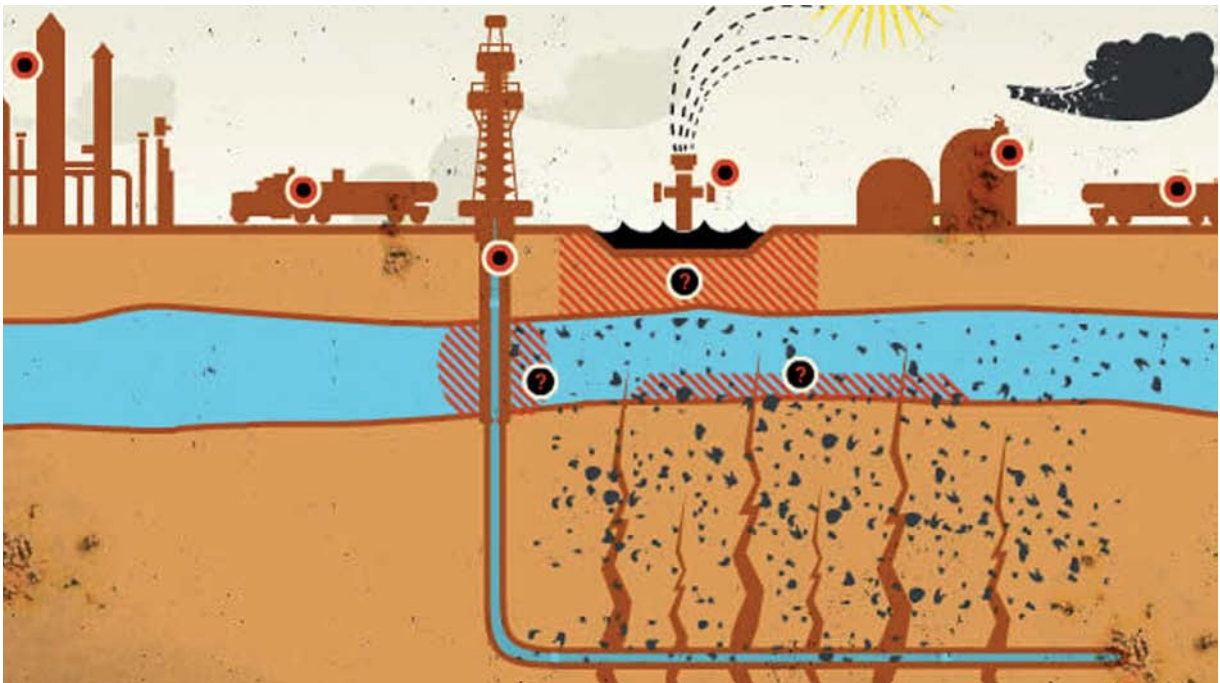
Las cabras invaden el castillo de Borriol y se acercan a Castellón

Los trabajadores de la escuela taller localizan a una decena de ejemplares monteses a solo 13 kilómetros de la capital de La Plana

Veus contràries al fracking a les comarques de Castelló

La província de Castelló podria ser una de les escollides per a la perforació i extracció d'hidrocarburs mitjançant una tècnica hidràulica coneguda com fracking. Més de 180 hectàrees es veuran afectades. Contra aquest projecte hi ha un col·lectiu anomenat *Plataforma Anti-Fracking Comarques de Castelló*, per tal d'aturar la concessió de permisos a l'empresa Montero Energy Corporation, SL. Diverses investigacions

anomenen el fracking com un sistema altament contaminant a causa de la utilització de prop de 500 substàncies químiques. Malalties, xicotets terratrèmols, contaminació d'aigües i terres podrien ser les conseqüències. Encara que aquest projecte no afecta directament a territori borriolenc, la salut dels veïns i del medi ambient de tota la província podria estar en perill.

Enganxa't a Borriol

Des de l'Associació Cultural La Botalària ha eixit una nova iniciativa. Vols identificar-te com a borriolenc o borriolencina allà on vages? Només has d'enganxar al teu vehicle

l'adhesiu del Bruixot de la Joquera. Pots aconseguir-ne una de manera gratuïta als punts de venda de la revista La Botalària. Estan disponibles en blanc i en negre.

ADMÓN. LOTERÍAS, PRIMITIVA Y QUINIELAS

Ximen Pérez d'Arenós, 3
Teléfono 964 321 482

Exposició fotogràfica dels “Amics de les Entrades”

En les darreres festes d'agost, els Amics de les Entrades van presentar la *Mostra de Fotografies de l'Entrada de Borriol*. Va ser una exposició diferent i original, ja que va tenir lloc en el propi recorregut de l'entrada. Tot un recull

d'imatges dels millors moments, actuals i passats, de la tradicional entrada de bous i vaques celebrada cada matí de jornada taurina. Després de l'èxit d'aquesta primera edició, esperem en siguin moltes més.

Borriol es queda sense aigua

El passat 1 de desembre, l'empresa gestora encarregada del subministre d'aigua a masets i explotacions agrícoles en la zona nord de Borriol, Facsa, dugué a terme el tall unilateral del servei que porta prestant des de fa més de 20 anys, i és que durant l'últim any Facsa, ha intentat renegociar les condicions del contracte de subministrament, al legant nombroses pèrdues econòmiques en la xarxa que fan inviable la seva gestió per més temps, sense arribar a cap acord amb els regants.

En el moment de tancar l'edició d'aquesta revista i després de les gestions realitzades pels regants, Facsa havia reprès el subministrament fins el 15 de gener, data límit per arribar a un acord entre les dues parts implicades.

Paral·lelament, els regants estan tramitant des de fa un any de forma oficial, la seua constitució com a Comunitat de Regants, i poder fer-se càrrec així, del sumistre, encara que vist l'estat actual de la xarxa, serien nombroses les despeses per poder garantir les actuals condicions del servei.

Julian Roco

tlf. 669459464
tlf. 964321493

c/ Colón, 46. 12190 BORRIOL (CS)

Pintura i decoració

- pintura d'alta decoració
- pintura industrial
- interiors
- lacats i envernissats
- empaperats
- restauració de façanes

Lluís Pallarés: medallista als Jocs Europeus de Polícies i Bombers

El borriolenc Lluís Pallarés, del Club Muntanyer la Pedrera, ha aconseguit 4 medalles als Jocs Europeus de Polícies i Bombers celebrats del 6 al 15 de juliol a l'illa de Tenerife.

Van ser un total de 6 proves en les que va participar, però va guanyar les medalles en les següents modalitats: Stair race (bronze), ciclisme como-escalada (plata), carrera per muntanya (or) i carrera d'orientació (plata).

Aquest any es celebraran els Jocs Mundials de Polícies i Bombers a Belfast, on Lluís intentarà repetir la seua bona actuació.

Recollida de fotos antigues

La secció de fotos antigues és una de les més valorades pels lectors de La Botlària. Imatges que desperten records i sentiments i que, d'alguna manera, formen part de la història i el passat del nostre poble.

És per això que almenys dos dissabtes a l'any, ens presentem a la Font per recollir les teues fotos antigues. Només cal portar-les, nosaltres les digitalitzem en un instant i, després de recollir la informació corresponent, ja estan llestes per a eixir a La Botlària. Estigueu atents a la propera recollida. Vos esperem!

PERRUQUERIA ANA LINARES

Avda. Saragossa, num.84 BORRIOL

☎ Telf. 964 32 11 24

InfoAlfaro

Informàtica

www.infoalfaro.com

Tel: 964 32 22 84

Què opina la gent sobre...

- 1- Què feries per millorar l'economia local?
- 2- Com promocionaries el turisme i l'oci a Borriol?
- 3- Què opines del paper de la comissió de festes en les darreres festes d'agost?

Constancio Llorens Soliva
61 anys

1- Promocionar-ho tot més i posar més interès. Ens interessa a tots que l'economia local vage a més, ja que d'ací mullem tots.

2- Molta cosa i per tots els mitjans. Tenim moltes coses i tenim grans persones. En dir que eres de Borriol, ja és molt. Tenim bona agricultura, la Botalària, la Moreria...

3- No he estat en totes les festes. Tot el que sigue pel bé del poble, em pareix perfecte

Merxe Vilarrocha Bernad
39 anys

1- A partir del turisme local milloraríem la venda en bars i tendes locals. També crec que les reformes, construccions i despeses de l'Ajuntament siguen a través d'empreses locals és una bona forma de millorar l'economia local.

2- El millor que té Borriol són les seues muntanyes. Tenim moltes rutes i s'haurien de promocionar més.

3- Se podrien fer altres activitats a banda dels bous.

Emilio Valls Ucher
41 anys

1- Fer promocions als comerços locals. A nivell d'ocupació, la cosa està molt difícil.

2- Promocionar l'oliva de Borriol, el senderisme i l'escalà, ja que tenim bon terreny.

3- Malament. Què ha fet la comissió de festes? Res.

Teresa Balaguer Pallarés
18 anys

1- Fer una campanya d'alguna manera (tiquets descompte,...) per a què la gent compre en els comerços locals i no se'n vage als grans magatzems de Castelló.

2- Fent més publicitat de tot el que tenim a través d'agències de turisme rural. Es podrie fer una guia turística pels llocs més característics (el castell, la moreria, el campanar...)

3- No he notat en res que ha hagut una comissió. Tot ha seguit igual. Falte gent jove i en ganes de treballar pel poble.

Emilio Ferrer Ferrando
25 anys

1- Principalment intentar fomentar el treball entre els més joves i crear campanyes per a què la gent compre més en el petit comerç del poble i no en les grans superfícies.

2- Crec que no estarie malament publicitar provincialment i autonòmicament totes les festes del nostre poble, creant un departament de turisme o alguna cosa semblant.

3- Crec que han desenvolupat un gran paper; introduint millores i innovant en algunes coses, però particularment pense que hauríem de tornar a fer bous el dimarts de festes i el divendres de Sant Vicent.

Borriolencs pel món: Vicente J. Luna, borriolenc resident a Tòquio (Japó)

✍️ Àlex Tena Roca

Vicente J. a Matsushima.

Molts són els borriolencs i borriolenques que, per unes raons o altres, viuen en ciutats arreu del món. En aquesta ocasió, viatgem ben lluny per trobar-nos amb Vicente J. Luna, borriolenc de 43 anys resident a Tòquio.

Què t'ha portat al Japó? Com vas arribar?

Estudiant empresarials als Estats Units, i amb interès en disseny (tant tradicional com industrial) vaig buscar la oportunitat de finalitzar l'últim any de carrera a la universitat de Sofia, a Tòquio

Quant de temps fa que estàs?

Vaig vindre al 1990 i llevat de 2-3 anys a Europa, estic al Japó.

A què et dediques exactament?

Sóc especialista en màrqueting, i en internet. Treballo ja uns quatre anys al gabinet de comunicació de la delegació (ambaixada) de la UE al Japó.

Adaptació: clima, menjar, idioma, costums..

Tot es diferent, el menjar japonès, òbviament, però el clima amb molta pluja té moltes implicacions. Tot verd que està, jo ho valoro molt, potser més que els japonesos que ho prenen com estàndard.

dental
BORRIOL

Av. Zaragoza, 69 • 12190 Borriol (CS)
964 32 32 65 • dentalborriol@gmail.com

Què portaries de Borriol al Japó? Què portaries a Borriol des del Japó?

No res, cada poble té les seves coses. Potser una exhibició fotogràfica, això ens faria vore el que existeix pel món i el valor del que tenim.

Quina relació tens amb Borriol?

Vaig de vacances, i després per correu electrònic. Amb internet s'està molt més connectat que els immigrants de veritat de fa 30-40 anys.

Com veus Borriol des del Japó?

Per Google Maps (riu). Miro els canvis i el que roman. És una pregunta més difícil del que sembla...

Idea de tornar? Quan? Com t'ho plante ges?

Depén del treball; hi ha moltes coses que es poden fer per desenvolupar un Castelló més competitiu –sobretot en temps de crisi.

Curiositats i anècdotes...

La família de la meva dona és de la regió més afectada per el tsunami del març del 2011. A banda del treball a Tòquio, em dedico a certs aspectes del desenvolupament –per no dir reconstrucció- de Miyagi/Sendai.

La foto que veieu, és a Matsushima, un poblet coster que em recorda molt a Peníscola.

Moltes gràcies!

Vista nocturna dels carrers de Tòquio.

PIZZERIA COLISEO

SÁBADOS, DOMINGOS Y FESTIVOS
ABIERTO A MEDIODÍA PREVIA RESERVA

Avda. Zaragoza, 93
BORRIOL (C1)

Tel. 964 32 16 62
Mov. 662 29 28 86

 Pizzeria Coliseo Borriol

MENÚS PARA GRUPOS PERSONALIZADOS

Nous borriolencs: Sid Ahmed "Karim"

 Maite Vidal Bernad

NOM: Sid Ahmed (Karim)

ORIGEN: Algerià

PROFESSIÓ: Karim ha treballat a Porcelanatto, va ser xòfer en Marina D'or i també ha sigut repartidor.

RESIDÈNCIA A BORRIOL:
21 anys.

Karim és un dels nous borriolencs que més anys fa que resideix al nostre poble, juntament amb la seva dona Atika i els seus fills Chemsí, Youcef i Amina, ens van acollir al saló de la seua casa i, mentre menjàvem Makroust (pastís de sèmola i ametlla), ens van contar les seues vivències i sentiments cap a Borriol.

Perquè vas vindre a Borriol?

Vaig vindre a Borriol perquè hi havia una situació complicada al meu país, era paregut a una guerra civil. A Borriol tenie un cosí i vaig decidir instal·lar-me ací. Deu anys després, per agrupació familiar va vindre la meua dona Atika.

Què és el que més us agrada?

El que més ens agrada és la tranquil·litat, la gent amable que viu al poble, els amics que hem fet i que molt prompte vam aprendre la llengua.

Participeu en alguna activitat que es realitza al poble?

Assistim a les festes de Sant Vicent, Sant Antoni, Sant Bortomeu, La Passió, ... però no participem, tot i que anem a vore els bous, cosa que ens pareix molt curiosa. A l'hora de comprar anem a les tendes del poble, especialment a la Tenda del Barri de Núria i Eugenia, que des del primer dia que vam vindre es van convertir en les nostres amigues. A més, per a la setmana cultural cuinem, amb altres famílies àrabs, dolços típics del nostre país.

MUEBLES
Pitarch
INDUSTRIA DEL MUEBLE KIT

Avda. Castellón s/n BORRIOL telf.: 964321111 - fax: 964321163

*Amb la cultura i
les tradicions de Borriol*

Canviaríeu alguna cosa de Borriol?

No canviaria res, els nostres fills han nascut ací i ens agrada tot. Abans hi havia poca gent, el poble era menut però ara s'està fent més gran i açò li dona ambient.

Com us heu adaptat al clima, al menjar, a la llengua... ?

El clima d'aquesta zona és molt paregut al d'Algèria, per tant no ens ha costat adaptar-nos. El menjar, quasi és el mateix, excepte la carn que la comprem a una tenda àrab de Castelló. Respecte a la llengua, al principi ens va costar un poquet però ara em pareix més fàcil que el castellà, ja que té moltes paraules paregudes al francès.

Tornareu alguna vegada al vostre país?

Anem moltes vegades de visita al nostre país, anem en avió des de Barcelona però sols són visites. Potser tornem a Algèria però a llarg termini, estem molt bé a Borriol i els nostres fills ja els podem considerar borriolencs.

Quan aneu de viatge al vostre país, porteu alguna cosa que no es pot trobar allí?

Quan viatgem anem sempre carregats, portem coses a Alger, la nostra ciutat i ens portem coses cap a Borriol. Sempre que anem a Algèria portem ametlles ja que ací hi ha moltes i nosaltres les utilitzem molt per cuinar. També solem portar regals per a la família que allí no estan.

Quan tornem portem catifes i menjar algerià com pastissos, cus-cus casolans fets per les nostres mares,...

Podríeu contar alguna curiositat del vostre país?

Nosaltres celebrem totes les festes, les d'ací i les del nostre país ja que en la nostra televisió podem veure tots els canals d'Algèria. El dia 15 de novembre va començar l'any nou en el nostre país, ara és l'any 1434. Ens vam reunir alguns amics a la nostra casa i vam sopar junts. Dintre d'un mes celebrarem el naixement del nostre profeta Mahoma.

Una altra curiositat és que les bodes no són com ací. Són diferents i es convida a tota la gent i hi ha persones que no estan convidades i acudeixen igual, però no passa res perquè és un dia de festa i alegria. Tota la gent porta alguna cosa i les persones que no tenen res solen portar un paquet de sucre o alguna cosa dolça. Allí les bodes duren molt més dies que ací. La novia té deu vestits i cada mig hora o menys se'l canvia.

La carn, la comprem a carnisseries àrabs, ja que per les nostres creences els animals han d'estar morts d'una determinada manera i sempre mirant cap a la Meca. Aquest tipus de carn s'anomena "halal", tot allò que està permès en l'islam s'anomena així.

Moltes gràcies!

La línia de molt alta tensió (MAT): què és i com ens afectarà

✍️ **Diego Kersting, Plataforma NO MAT.**

Red Eléctrica de España projecta una línia elèctrica de doble circuit de 400 kV d'Almassora a Morella, que creua 17 termes municipals de la província de Castelló, entre els quals es troba Borriol. És tracta d'una línia de molt alta tensió (MAT) amb torres de més de 70 m d'altura, tallafocs de 50 m i una distància mitjana entre torres de 450 m.

El traçat proposat per Red Eléctrica afecta llocs emblemàtics de la província de Castelló i zones de gran interès mediambiental, que travessa àrees poblades sense respectar la distància mínima de seguretat actualment recomanada (1m/kV), en aquest cas un mínim de 400 m a qualsevol casa habitada.

Però, què són les MAT?

Les línies de molt alta tensió (MAT) o autopistes elèctriques són línies per al transport d'electricitat a grans distàncies, per vendre els excedents d'electricitat, connectant els mercats elèctrics europeus entre ells i amb el nord d'Àfrica. No són línies de distribució d'energia per donar servei a llars i empreses, són part del negoci de les elèctriques.

Quins problemes causen les autopistes elèctriques o MAT?

Les greus afeccions que aquest tipus de línies provoquen a la salut són molt alarmants, tal com s'assenyala en nombrosos estudis científics,

inclosos els recopilats per l'OMS (Organització Mundial de la Salut) i informes com el Bioinitiative Report, en el qual participen científics d'universitats dels EUA, Suècia, Àustria, Dinamarca i Xina; o els treballs realitzats per una de les universitats mèdiques més prestigioses del món, l'Institut Karolinska a Suècia. En aquests treballs s'ha demostrat científicament la relació directa entre aquest tipus de línies i diversos tipus de càncer, principalment la leucèmia infantil, la qual cosa ha fet que els científics recomanen no viure prop d'aquestes línies.

D'altra banda, el traçat d'aquesta línia s'ha establert sense tenir en compte el seu impacte sobre els espais naturals protegits i la biodiversitat. L'impacte sobre la flora és significatiu, atès que la línia MAT ha d'estar proveïda d'una franja esbrossada de 50 m d'amplada que elimina centenars d'hectàrees de vegetació i que, a més, segmenta i fracciona el territori. Aquesta eliminació sistemàtica de vegetació sota les línies d'alta tensió provoca la proliferació d'espècies herbàcies, que, a causa de la sequera, resulten altament piròfiles, i incrementen el risc d'incendis, agreujat, a més, per possibles avaries en la línia. El pas de la MAT està projectat per dins de zones protegides de la Red Natura 2000 (xarxa europea d'àrees de conservació de la biodiversitat) i per zones de nidificació d'aus rapinyaires en perill, com l'àguila de panxa blanca en la Serra de Borriol. Les zones de muntanya i de difícil accés, com la Serra de Borriol, veuran el seu terreny fragmentat pels nous accessos i pistes

BAR NAVARRET

Avda. Zaragoza, 68

Teléfono 964 32 10 17

BORRIOL

*especialidad en
almuerzos, comidas y cenas*

necessaris per transportar les enormes torres i la maquinària necessària per al seu muntatge.

L'alt impacte d'aquesta línia sobre el paisatge, i el fet que creua quilòmetres de zones de gran valor natural i paisatgístic, tindran, sense dubte, efectes negatius sobre el turisme d'interior i les activitats a l'aire lliure (senderisme, bicicleta de muntanya, carreres de muntanya, escalada, etc.). En molts dels municipis de l'interior de Castelló el turisme rural i d'aventura s'està transformant en una de les principals fonts d'ingressos, que es vorà hipotecada pel traçat de la MAT.

Una vegada més, són els municipis de l'interior de Castelló els que han de carregar amb aquest tipus d'infraestructures, que no aportaran cap benefici social ni econòmic. En definitiva, un projecte que es disfressa d'interès públic i de projecte estratègic, quan respon a interessos privats que agredeixen la salut, el medi ambient i l'economia de les comarques de l'interior i els seus habitants.

L'oposició a l'alta tensió.

A l'Estat Espanyol hi ha més de 2 milions d'afectats per l'alta tensió. La forta oposició social ja ha paralytitzat alguns traçats com el d'alta tensió entre Vitòria i Castejón, desestimat per Red Eléctrica el 2010. El Tribunal Suprem també ha paralytitzat projectes d'alta tensió, com el de Cantàbria al País Basc en 2010 o el d'Aragó a França en 1999. La mobilització social i el suport de les institucions (Ajuntaments, Diputació) és vital per aconseguir la paralytització d'aquest tipus de projectes.

Demaneu que s'avalue seriosament la necessitat real de les MAT, sobretot en l'actual context econòmic, en el qual la demanada elèctrica ha disminuït notablement; però la inversió pública en infraestructures elèctriques continua pujant, com també el rebut de la llum. En el cas que

aquest tipus d'infraestructures arriben a construir-se, hauria de ser respectant la salut de les persones i el medi ambient, anteposant aquests aspectes als merament econòmics. En aquest sentit, i seguint les recomanacions dels científics, les línies MAT haurien d'allunyar-se un mínim de 400 m de qualsevol habitatge i el seu traçat hauria de realitzar-se aprofitant els passadissos d'infraestructures.

Torre d'alta tensió al terme de Borriol

SUPER VALLS

c. Rey Don Jaime, 9 · Tel. 964 321 276
BORRIOL

Cabanes acull les XVII Jornades Culturals de la Plana de l'Arc

✍ David Roco Alafort

Durant els dies 26, 27 i 28 d'octubre Cabanes es va convertir en la capital cultural de la Plana de l'Arc. Aquestes jornades s'han convertit en una cita imprescindible en el nostre calendari, ja que esdevenen un èxit participatiu i organitzatiu.

Tot va començar l'any 1996, quan la Poble Tornersa va organitzar i acollir les primeres. Des de llavors han continuat successivament pels pobles que formen la Plana de l'Arc, comarca natural de la qual forma part, també, el nostre poble.

Cabanes agafava el relleu que va deixar Borriol, últim poble organitzador de les citades jornades.

El divendres 26, a les 18 hores de la vesprada, es donava la recepció als participants i es lliurava el material. En breu es va realitzar la inauguració oficial a càrrec de l'Excel·lentíssim Sr. Vicent Climent, rector magnífic de la Universitat Jaume I. A continuació va tenir lloc la conferència inaugural a càrrec de l'enòleg i farmacèutic, Juan Carlos Pavia Garcia de Leonardo, amb el títol "Passat, present i futur de la vinya i el vi a la Plana de l'Arc". Una interessant conferència que va fer reflexionar a tots els presents sobre l'històric potencial vinícola de la nostra terra

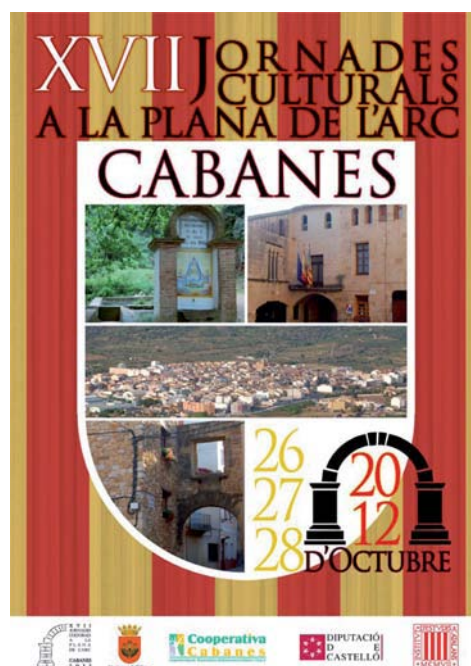
i que ara, amb esforç i il·lusió, s'està intentant recuperar. Això va quedar demostrat amb vins d'excel·lentíssima qualitat, que posteriorment, vam poder apreciar en un tast.

A les 20.30 hores es va realitzar la presentació i inauguració de l'exposició fotogràfica "Un objectiu, unes imatges... records". Una exposició de fotos antigues de molts pobles del Pla de l'Arc, fetes per Carmen Sindro Muñoz del 1955 al 1966, que va donar peu a la publicació d'un llibre amb el mateix títol.

Finalment, a les 21 hores es va dur a terme un acte anomenat "Música i vi" on els presents vam gaudir d'un magnífic tast de vins de la terra, amenitzat per la Unió Musical Santa Cecília de Cabanes, on vam poder comprovar que

els nostres vins no tenen res que envejar als vins de les denominacions d'origen més conegudes.

El dissabte 27, els actes van començar a les 9.30 hores del matí amb la lectura de diverses comunicacions, coordinades per Hèctor Borrás Segarra. A partir d'aquest moment els actes no vam parar d'encadenar-se durant tot el matí, i continuaren amb la presentació de l'exposició "Joieria" i del "Museu parroquial" a l'església de

CAFETERIA

El Pau

**Desayunos - Bocadillos
Fiestas de cumpleaños**

C/ Sant Vicent, 4 - 12190 BORRIOL (Cs)

T. 619 199 697

Sant Joan Baptista. A les 11 hores es va fer un xicotet descans amb un bon esmorzar a la Plaça de l'Església.

Es va continuar amb la presentació del llibre "Els llinatges i sobrenoms de Cabanes", presentat per la seua autora Mercé Amer Collado, a les Escoles Velles. Aquest llibre és molt curiós també per als borriolencs ja que molts dels sobrenoms són també usats al nostre poble. Seguidament, vam poder gojar de la conferència "Deu anys d'excavacions pels termes de Cabanes i Orpesa" a càrrec de l'arqueòleg Gustavo Aguilera Arzo. Finalment, i abans de dinar, es va realitzar un homenatge a les Normes de Castelló a càrrec de Vicent Pitarch, membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

Els actes de la vesprada del dissabte van començar amb la taula rodona "Nous models turístics a les comarques de l'interior", on representants de l'àmbit acadèmic, polític i empresarial van debatre sobre el present i futur del nostre turisme, i per tant, de la nostra economia, tan important en temps de crisi. La taula rodona va ser especialment interessant pels diferents punts de vista dels membres que la composaven. A més, el públic assistent la vam seguir amb gran intensitat i vam poder realitzar les intervencions oportunes.

A les 19.15 hores va començar la festa al carrer amb l'actuació de la "Pasqualet Swing Band" a la Plaça Constitució, acte que, malauradament, es va haver d'acabar abans d'hora a causa del vent i el mal oratge. El següent acte es va traslladar a les Escoles Velles, on es va poder realitzar amb èxit la "Dansa popular del Tari Tai Ta".

Finalment, la jornada del dissabte va concloure amb un gran i abundant tast de pastes i dolços comarcals.

El actes del diumenge es van iniciar ben d'hora, a les 9.30 hores s'havia d'estar al paratge de Les Santes, on el Dr. Joan Mateu, catedràtic de Geografia de la Universitat de València, ens va realitzar una visita guiada molt interessant ja que ens va explicar el paratge i l'ermita de les Santes. A les 10.30 hores es va fer una pausa per esmorzar a la Plaça de l'Església. Posteriorment, el mateix Dr. Joan Mateu ens va mostrar les curiositats històriques més destacables de la vila de Cabanes, com un antic forn situat al casc antic, les restes d'una possible muralla que envoltava aquest poble, ornamentacions de cases senyorials, etc.

Per finalitzar aquestes magnífiques jornades es va realitzar un dinar de cloenda.

La bona organització, el gran ventall d'actes de qualitat i l'èxit de participació van fer que, un any més, aquestes jornades culturals esdevinguen un cap de setmana de referència dintre del calendari cultural de la nostra comarca.

Ens veiem a Benlloch, poble organitzador de les XVIII Jornades Culturals de la Plana de l'Arc.

Plaza la Font, 29
Tel. 964 32 18 47
12190 Borriol
Castellón

Los fines de semana puedes encargarnos pollos a l'ast y como no paella, arròs del senyoret, fideuà... o consúltanos por nuestros pasteles de tortilla

15 anys de Lira Borriolenca

✍ La Redacció

La Unió Musical Lira Borriolenca és una de les associacions més actives del nostre poble i aquest any està de celebració. Són ja més de 15 anys els que la banda ha estat activant el panorama cultural de Borriol. Mai hagueren imaginat alguns la gran i ràpida evolució que ha esdevingut des de que el novembre de 1997 es va constituir com a societat musical. Amb el seu naixement arreplegava tota la tradició musical de Borriol des de 1886, any en què es té constància documental de l'existència d'una agrupació musical a la nostra localitat. El treball conjunt de diversos membres de l'agrupació musical del moment i l'ajuntament, amb Nadal Escrig González com alcalde, van fer possible l'inici d'aquest projecte. La nova associació musical estava composta per gent jove amb il·lusió i ganes de promoure la cultura musical del poble. Ramón Sala Fontseré es va fer càrrec de la direcció, com ho havia fet fins al moment, i Marga Ramos Portolés de la presidència. En els seus inicis la banda estava formada per 23 músics, 97 socis, 71 col·laboradors i 34 alumnes a l'escola.

Durant aquests 15 anys la Lira Borriolenca ha participat en multitud d'actes dins i fora del poble, a més d'aconseguir diversos guardons pel seu treball. Faré un repàs dels fets més importants que han caracteritzat l'activitat de la for-

mació musical durant aquests anys. L'any 2000 Ramón Sala cedia la batuta a qui hui és l'actual director, Josep Miquel Martínez Giménez. Un jove director valencià que arribava amb força. Un any després, es va celebrar la trobada de bandes de música de la Plana Alta a la nostra localitat. Un acte que va congrega a centenars de músics i veïns de diferents pobles, i va omplir la plaça de la Font de gom a gom. El 2002 la banda participava en el seu primer certamen, encara que en 4° secció no competitiva. Aquest va ser el precedent de la participació l'any 2005 al certamen internacional de bandes Vall d'Aosta, Itàlia. La banda borriolenca triomfava en terres

italianes i aconseguia el primer premi, la menció d'honor i el premi a la millor banda del certamen. Aquests guardons van fer que la societat musical continuara treballant amb il·lusió. Dos anys després, la Lira Borriolenca participava al Certamen Provincial de Bandes de Música de Castelló en 2a secció i tornava a aconseguir un primer premi. La banda anava creixent tant en músics com en qualitat. Més enllà de la diversitat d'actes a nivell provincial, l'any 2008 els músics es proposaven un nou repte: exportar la seua música a nivell internacional. La destinació seleccionada va ser la Selva Negra, Alemanya. Recentment, l'any 2012, cal destacar una nova participació al Certamen Provincial de Bandes de Música de Castelló, aquesta vegada amb un

segon premi. A més de l'activitat de la banda, cal destacar la creació d'una banda juvenil. Un dels seus actes principals va ser la trobada de bandes juvenils de la Plana Alta a Borriol l'any 2008.

Encara que la història demostra la intensa activitat d'aquesta associació, el present no és gaire diferent. La banda està més activa que mai i el programa per celebrar el seu XVé aniversari ho fa visible. Aquest pretén ser un any musical per a Borriol. La banda ha preparat actes durant tots els mesos. El passat novembre es va iniciar la celebració amb la realització d'un concert de marxes mores, la festivitat de Santa Cecília i activitats per als xiquets de l'escola de música. Al desembre i junt amb la diada solidària que l'associació Món Obert organitza anualment, la banda juvenil va interpretar un concert de nades. En el més de gener, la banda canviarà el seu lloc habitual d'actuar i participarà en diferents grups als pubs del poble. Més animat estarà febrer amb la celebració del carnestoltes a Borriol. Al març, i en lloc del concert de Sant Vicent que s'ha suspès pel mal oratge en més d'una ocasió, un concert de marxes de processó. Al mes d'abril participaran diferents bandes juvenils de la comarca i durant la festivitat de Sant Vicent els veïns de Borriol gaudirem d'una exposició musical al museu. El festival de pasdobles taurins que es realitzava a les festes patronals serà l'acte de maig. Com de costum, al juny, els alumnes de l'escola de música demostraran el que han après durant tot el curs en una audició. Al juliol, la Lira Borriolenca té preparat un concert especial a l'ermita de Sant Vicent. Un altre concert marcarà l'inici de les festes patronals d'agost. Després d'aquests intensos mesos, la banda pretén exportar la seua música a nivell nacional o internacional al setembre. I per finalitzar un any carregat d'actes,

l'octubre serà testimoni d'una fanfàrria al calvari. A tots aquests actes es sumen les processons, els passacarrers i les actuacions en les quals participa la banda any rere any.

Com podem observar, la banda de Borriol està fent un gran treball per promoure la música a la vila. Aquesta associació, presidida per Victòria Pallarés Escrig en l'actualitat, ha superat la xifra de 69 músics i 250 socis. Gran part de la feina s'està fent des de l'escola de música, un centre formatiu que té més de 60 alumnes. Aquesta escola està creant un teixit musical que va més enllà de la banda. La diversitat de grups musicals a Borriol són un fet palpable.

La Banda amb "el Tio Sala"

Cal felicitar a la Unió Musical Lira Borriolenca per l'èxit d'aquests 15 anys, per la seua tasca musical al poble i per l'esperançador futur que pareix que li espera. Només ens queda desitjar-los un feliç aniversari i animar-los a que seguisquen nodrint culturalment al poble de Borriol.

per·música
reparació i venda d'instruments musicals

C/ Peiro, 9 Borriol
Tel: 964321682 - 606752460
www.permusic.es

Taller propi de reparació
Enginyeria per a l'espectacle
Alquiler d'equips de S6
Muntatge de locals d'oci
Servei d'afinació i restauració de piano

Món Obert: accions locals per un món més just

✍️ Àlex Tena Roca

Comentàvem en altres articles d'aquesta mateixa secció la rica vida cultural i associativa del nostre poble. Els borriolencs i borriolenques senten la necessitat d'ajuntar-se amb altres persones amb les seues inquietuds o aficions. És per això que trobem gran quantitat d'associacions.

Dins d'aquest ample ventall, hem de remarcar-ne una. Amb uns principis universals i transversals ben definits als seus estatuts, com la no-violència, la igualtat, el respecte i la interculturalitat, i amb un caràcter apolític i aconfessional, el 22 d'octubre de 2009 naixia Món Obert.

Una associació jove, amb poc més de tres anys d'activitat, però no per això menys potent. Un grup de persones que actuen per assolir els objectius plantejats.

Món Obert realitza moltes activitats relacionades amb l'educació i la cultura, com ara els tallers musicals (dolçaina i tabal, guitarra flamen-

ca i iniciació a la guitarra) i el taller d'anglès. A més, es realitza un taller de valencià per a dones immigrants a càrrec de dos dones borriolenques. Una activitat molt enriquidora pel seu caràcter cultural, promovent l'ús de la nostra llengua, i integradora, facilitant l'adaptació als nous entorns al nostre poble.

També desenvolupen una gran quantitat d'activitats pel benestar i la salut de les persones: taller d'estiraments i de taichi. A banda dels tallers, amb periodicitat setmanal, també es desenvolupen activitats de conscienciació, com la xerrada impartida per Dora Capdevila sobre el càncer i l'alimentació.

	OSTEOPATIA-QUIROMASSATGE	
	Víctor Castelló Ucher Cofenat nº 4257	
	Cita prèvia	
	ESTRUCTURAL, VISCERAL, SACRO-CRANEAL, METAMÒRFIC	
		Avgda. Saragossa, 13. Borriol 964 322 061 osteopata@castesan.es castesanborriol@yahoo.es

Un dels principis que més marca a l'associació de Món Obert és la solidaritat. Solidaritat amb col·lectius desfavorits, tant propers a nosaltres com d'altres països.

Aquestes accions es canalitzen a través d'ONG's d'ajuda al desenvolupament o d'estaments públics com ara Serveis Socials.

El mercadet solidari és una de les accions més evidents. Es realitza el primer dissabte de cada mes per tal de recollir productes per a la gent més desfavorida amb una gran participació dels veïns i veïnes del nostre poble.

Aquesta col·laboració s'ha establert amb associacions com Càritas, Campanya "Shoe Aid for Africa", Parròquia Sant Josep de Castelló, Associació el Cau, Ivadis, Síndrome de Down, Associació Contra el Càncer, Proyecto Amigó, Smara...

Un dels actes més importants i amb més impacte a tots els nivells ha sigut, sense dubte, el "Sopar Solidari". És un sopar on col·laboren moltes persones i molts comerços locals i en el qual no falten actuacions musicals i altres sorpreses. El primer va ser l'any 2010, amb beneficis destinats a l'associació Vicente Ferrer. L'any següent, els 5000 euros recaptats van anar destinats a Psicòlegs Sense Fronteres. Tot un èxit.

Sense deixar el caire solidari dels companys de Món Obert, cal parlar de la Diada Solidària. És una altra activitat amb gran participació en la qual diverses associacions i ONG's, exposen i venen articles fets per ells amb l'objectiu de recaptar fons per a fins benèfics. A més, es compta amb la col·laboració d'empreses i establiments locals.

Poques setmanes han passat des de la darrena edició de la Diada Solidària de Món Obert, aquest any amb beneficis per a l'associació d'Alzheimer. La música de la banda juvenil de la Lira Borriolenca i la Coral Borriolenca fan més agradable, si es pot, aquesta jornada solidària.

Ja ho han vist: una associació activa, que lluita i actua per aconseguir els seus objectius, sempre fidel als seus principis. Un grup de persones que, de manera totalment desinteressada, intenten fer, del nostre, un món més just per tots.

Si esteu interessats a participar, d'una manera o altra, no dubteu en contactar amb ells, a través del seu correu electrònic: mon.obert@yahoo.es

Enhorabona per la feina feta, i endavant!

	<i>Taller y Joyería</i>
<i>Paco Zaragoza</i>	C/. Hereu, 2 - 12190 Borriol (Castellón) - Tel. 964 32 11 82

Activitats didàctiques sobre el terme de Borriol

✍️ Josep Cristià Linares Bayo

Amb les següents activitats didàctiques, anem a posar a prova els teus coneixements geogràfics municipals.

1.-Quines d'aquestes partides estan situades en el Quarto de Dalt i quines estan situades en el Quarto de Baix?

1.-el Bocaverd, 2.-l'Albaroc, 3.-el Clot de Perdiu, 4.-la Cucala, 5.-Borrús, 6.-les Ermites, 7.-el Fontanar, 8.- els Mallols, 9.-la Reptura, 10.-Purri, 11.-les Gralles.

Quarto de Dalt	Quarto de Baix

2.-Ara continuarem amb una activitat de límits geogràfics. Hauràs de destriar quins d'aquests noms de lloc pertanyen al nostre terme i quins pertanyen a termes veïns:

- Pantà de Maria Cristina:
- La Torreta d'Alonso:
- El Mollet:
- Les Costes de la Pobla:
- La Serra del Portell:
- El Castellet d'En Nadal:
- Barranc del Malvestit:

3.-L'art a l'aire lliure ens ha deixat mostres escultòriques arreu del terme municipal, com les que et presentem tot seguit. Sabries dir com s'anomenen i en quines partides estan?

1.- _____

2.- _____

4.-Posarem a prova el que saps sobre els carrers del casc urbà:

- Popularment se'l coneix com el Freginal. De quin carrer parlem? _____
- En la confluència de quins dos carrers està la Porta del Sol de Borriol? _____
- Què significa Camí Fossar? _____
- Quin d'aquests tres carrers es correspon amb el Torill? Atzavara, Alforges o Palau? _____
- Quins tres carrers del casc antic fan referència a motius vegetals? _____

5.-L'etimologia de les paraules ens delata la riquesa cultural d'un poble, ja que així sabem les diferents civilitzacions que l'han influenciat. En el cas de Borriol, són nombrosos els vestigis ibers, romans, musulmans, cristians i d'altres pobles. Sabries identificar a quina cultura devem aquestes paraules i explicar el seu significat?

L'Assut:

Les Mallades:

La Vall:

Benifaet:

6.-Per últim, et proposem un exercici cronològic, en el qual haurem d'identificar el fet històric amb la datació temporal del mateix:
Fet històric
Data

1.-Data de la Primera Carta Pobla de Borriol	a) 1949
2.-Primer Ajuntament democràtic després de la dictadura Franquista	b) 1250
3.-Riuada de la Sorreta	c) 1977
4.-Les tropes carlistes s'instal·len per la Serra	d) 1609
5.-Expulsió dels moriscos	e) 1874

SOLUCIONARI

ACTIVITAT 1. Els números imparells (1, 3, 5, 7, 9 i 11) pertanyen al Quarto de Dalt i els números parells (2, 4, 6, 8 i 10) pertanyen al Quarto de Baix: **ACTIVITAT 2.** a) Pertany a diversos termes: Borriol, Moró, Castelló i l'Alcora. b) Pertany al terme de Castelló de la Plana. c) Pertany al terme de Vilafamés. d) Pertany al terme de Borriol, ja que "de la Pobla" no significa pertinença sinó el lloc on es tendeix a arribar per mig d'aquestes costes. e) Pertany tant al terme de Sant Joan de Moró com al de Borriol, ja que el límit la separa per la meitat, per la seua part més elevada. f) Pertany al terme de Castelló. El Castellet de les Ermites sí que està en terme de Borriol. g) Pertany al terme de Borriol i després entra en el de Castelló. **ACTIVITAT 3.** 1) El Senglar: Es troba a Raca, prop del Racó de Llando. 2) El Pensador: Es troba a la Serra, al cim del barranc de la Botalària. **ACTIVITAT 4.** a) Carrer de l'Hereu. b) Mesó i Sant Vicent. c) Camí del Cementeri. d) Alforges. e) Carrer de les Moreres, carrer de les Parres i carrer de l'Atzavara. **ACTIVITAT 5.** Assut: prové de l'àrab as-sud, que significa "salt d'aigua". Les Mallades: és un terme llatí, evolucionat al català, significa "corral de ramat". La Vall: és un terme llatí per explicar l'espai entre muntanyes que, en el cas de Borriol, també coincideix amb el cabal del riu Sec. És una paraula femenina en la nostra llengua, per això també hem de dir la Vall d'Umbrí. Benifaet: topònim d'arrel àrab, amb el prefix Beni-, que vol dir "els de Faet" o "els del clan dels Faet", "fills de Faet" (Faet, Fallet, Fayet, Fadet...). **ACTIVITAT 6.** 1-b, 2-c, 3-a, 4-e, 5-d.

	CARNISSERIA XARCUTERIA	XARCUTERIA SELECTA • EMBOTITS CASOLANS POLLASTRES A L'AST • PLATS PRECUINATS Plaça La Font, 12 · BORRIOL (Castellón) Encàrrec al 964 321 203
---	-----------------------------------	---

Borriol en la Guerra del Francès

✍️ Xavier Andreu Miralles

Per escriure la història de Borriol cal recollir informació d'ací i d'allà, a sovint dispersa i atzarosa, i tractar de fer amb ella alguns traços gruixuts sobre el llenç de la pintura històrica del nostre poble. Alguns períodes resulten especialment boirosos. És el cas del que marca a Espanya l'inici de l'època contemporània, la guerra contra Napoleó de 1808 a 1814 i durant la qual s'engegà un procés revolucionari liberal que marcà el principi de la fi del règim feudal i del sistema social i polític de l'Antic Règim. Tot just en aquests anys es commemora el bicentenari d'aquella guerra i d'aquell procés revolucionari. Però sobre què ocorregué a Borriol en un període tan trascendental gairebé no tenim notícies. Tan sols algunes referències del pare agustí Josep Rocafort, que fou contemporani als fets, de l'historiador Juan Antonio Balbás, que escrigué vora un segle després, i alguna aportació de J. Rey Fernández, qui pogué consultar l'arxiu municipal unes dècades abans de la Guerra Civil, quan fou destruït. També trobem alguna menció als fets bèlics que tingueren lloc a Borriol a la premsa de l'època. A partir d'aquestes pistes i tenint en compte el context històric valencià i castellanenc, ens podem aventurar a plantejar un seguit d'hipòtesis.

A primers de maig de 1808, en assabentar-se el poble madrileny que la família reial espanyola havia estat retinguda per Napoleó a Baiona i que el rei d'Espanya, Ferran VII, havia estat obligat a abdicar en el germà de l'emperador francès, Josep Bonaparte, es produí una revolta contra les tropes franceses que ocupaven la capital que s'estengué ràpidament per tota la península. A València, els fets de Madrid es conegueren a finals de mes. Una multitud enfurismada s'imposà

a les autoritats locals i demanà un alistament general per lluitar contra els francesos. Poc després, forçà la situació fins al punt de fer-se amb el poder a través de la constitució d'una Junta de Defensa, seguint el model del que passava a altres províncies espanyoles. Castelló de la Plana seguí el camí de la capital de l'antic regne i, com en aquella, s'inicià a més una ferotge persecució contra els francesos que vivien a la ciutat i contra els que eren acusats de col·laborar amb ells (inclòs el governador de Castelló, Pedro Lobo, acusat d'afrancesat i que fou assassinat). El nacionalisme espanyol del segle XIX veié en

Contraforts de la muralla de Borriol

HORNO Y PANADERIA

Mª Rosa Arandes

Especialidad en cocas y rollos

Virgilio Oñate Gil, 20

Tel. 964 321 107 • 12190 BORRIOL

aquella acció col·lectiva el renaixement d'una consciència nacional unitària i homogènia a tot el territori peninsular: l'aixecament s'entendria com el primer acte d'una Guerra de la Independència "nacional". Ja fa dècades, però, que la historiografia ha posat en qüestió aquest relat: l'aixecament cal considerar-lo, al menys en les seves primeres fases, com una reacció monàrquica, religiosa i xenòfoba i entendre'l en el context històric en què es va produir (de fet, el nom de Guerra de la Independència no començà a fer-se servir sinó dècades després d'acabar un conflicte que en el seu moment fou conegut, generalment, com a Guerra del Francès) (1).

L'aixecament popular s'emmarca en la zona de Castelló en el context d'una fatídica successió de males collites. En la darrera dècada del segle XVIII i la primera del XIX se succeïren tot un seguit de sequeres, pluges torrencials, hiverns molt freds, pedregades... que van malmetre la collita, van fer pujar meteòricament els preus del pa i van provocar un empitjorament sobtat de l'alimentació que afavorí a més l'aparició i propagació d'epidèmies. A més, les contínues guerres que la corona d'Espanya mantingué amb França primer i amb Anglaterra després durant aquelles dècades, afectaren molt negativament una economia valenciana orientada especialment cap al comerç exterior. A tot això cal afegir l'element religiós: arran de la Revolució Francesa de 1789 les tropes franceses i Napoleó mateix eren identificats per un sector ampli de la població amb l'ateisme i amb l'Anticrist. I, per últim, un secular odi contra els francesos (la minoria més important en aquells moments en aquestes terres) que s'havia deixat sentir durant dècades amb esclats periòdics de violència com els que tingueren lloc durant els avalots de 1793 (2). Tots aquests factors entraren en joc en maig de 1808, animats per la

por davant d'una imminent arribada de Napoleó: més que sentiment patriòtic, foren l'odi al francès, la religió i la defensa de les famílies i les economies locals, en unes circumstàncies de grans dificultats, les que dugueren a molts a prendre les armes i a deixar la vida en la "maleïda" guerra d'Espanya (3). Ara bé, els sectors més radicals aviat es feren amb el control del moviment i aquest prompte es convertí en un procés revolucionari contra l'Antic Règim per a disgust de les classes dominants, que veïeren per exemple com molts municipis valencians deixaven de pagar els drets senyorials.

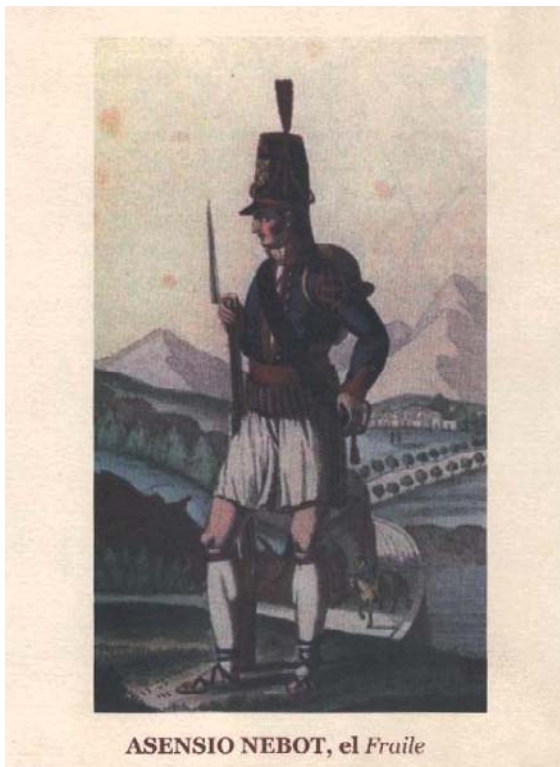
El Mariscal Suchet

Hem de pensar que a Borriol la situació socioeconòmica prèvia a la guerra i les raons de l'aixecament degueren ser similars. Amb tot, l'únic que de segur podem afirmar és que entre 1810 i 1813 les tropes franceses entraren a la vila en diverses ocasions. El 3 de març de 1810 hi passaren els francesos i, segons es feia

menció a *El Conciso* de Cadis, el 16 d'octubre d'aquell any ho feren les tropes espanyoles del general Bassecourt (4). Poc més d'un any després, segons Balbás, entre el 20 i el 22 de setembre de 1811, els francesos ocuparen la vila, amb el que això suposava per als seus habitants. El 22, el mariscal Suchet signà l'ordre general donada a l'exèrcit imperial d'Aragó aquell dia en què manifestava la seva indignació en conèixer "*que el pueblo de Borriol, en donde había hecho noche la víspera la División Habert y pasado la División Italiana, ambas observando el mayor orden, ha sido en el día de ayer enteramente saqueado y asolado por las tropas*" (5). Els francesos, a més, necessitats de recursos per a la guerra, restabliren els drets senyorials i altres formes impositives que havien estat suprimits al principi de la guerra (això explicaria que, com escrigué J. Rey Fernández en 1919, el 1813 se seguïren pagant les rendes de censals al bisbe de Tortosa pels seus drets a la vila) (6), amb

la qual cosa es guanyaren el favor de les classes dominants valencianes, però també feren créixer l'odi de les populars.

ASENSIO NEBOT, el Fraille

En aquest context fou també habitual la formació de partides de guerrillers que, a sovint, tenien una dimensió merament local o comarcal. Alguns dels seus líders adquiriren un renom però molt més ampli, fins i tot internacional. Aquest fou el cas del frare de Nules Asensi Nebot, que tingué un paper destacat en els enfrontaments militars amb els francesos en terres valencianes i que dugué de cap al general francès Mazzuchelli, que fins i tot posà preu al seu cap. Nebot, conegut com El Frare, dirigí algunes accions que tingueren lloc en Borriol i els pobles dels seus voltants, especialment entre octubre de 1812 i gener de 1813 (7). Un dels seus objectius preferits, perquè podia fer servir partides de poca entitat, eren les patrulles encarregades de recaptar les contribucions pels pobles. L'atac a aquestes patrulles li feren guanyar encara més el favor popular.

Fou durant aquest període tan convuls, el 7 de novembre de 1812, quan es produí l'execució de l'alcalde de Borriol, N. Safont, i d'alguns dels regidors de l'Ajuntament. Foren acusats de desobediència i d'insubordinació i executats sense judici. Uns dies després, el 16 de novembre, foren penjats a Castelló a la forca pels francesos dos veïns de Borriol, de cognom Pallarés. Aquestes execucions poden entendre's potser com una represàlia per una possible benentesa o col·laboració amb les partides guerrilleres de Nebot, ja que coincideixen en el temps en el moment en què les tropes franceses, cansades de la intensa activitat desenvolupada pel Frare, que els obligava a distraure nombrosos efectius per encarregar-se d'escortar qualsevol tipus de convoi per la zona, reordenaren els seus efectius amb una columna mòbil formada per cinc companyies d'elit sota el lideratge del cap de batalló Ronfort, que inicià una persecució implacable, i adoptaren mesures contra els pobles que ajudaven a Nebot. Això, però, no aturà el guerriller, que el 22 de desembre d'aquell mateix 1812 atacà conjuntament amb el seu capità Benito Mulet a un grup de 90 francesos que havien entrat a Borriol la nit anterior i els derrotà.

Nebot es feia fort al mateix temps que el poder de l'exèrcit imperial s'eclipsava. A aquelles altures l'imperi napoleònic començava ja a ensoportar-se, tant a la península Ibèrica com a la resta d'Europa. A Espanya, després de la derrota a Vitòria de les tropes franceses, Josep I fugí a França i el seu exèrcit començà a retirar-se. Finalment, entre els dies 8 i 13 de juliol de 1813, abandonaren terres valencianes. S'obrí llavors novament el procés revolucionari liberal. Els drets senyorials deixaren novament de pagar-se i s'implementaren les reformes liberals que s'havien aprovat a les Corts de Cadis. Asensi Nebot era, a més de frare, un convençut liberal (pròxim als germans valencians Bertrán de Lis) i s'encarregà que a tots els pobles que ocupava s'aplicaren les mesures liberals i s'acatés la

Constitució de 1812. D'aquesta manera, si bé en un principi l'aixecament popular no havia estat "nacional", al llarg de la guerra idees com "llibertat", "nació" (entesa ara no només com el lloc de naixement, sinó com una comunitat cultural i política) o "política", s'havien anat estenent entre capes cada cop més àmplies de la població, i s'havien associat a la lluita contra els senyors feudals i contra el despotisme. Quan en 1814 Ferran VII tornà a Espanya, abolí la Constitució i les Corts de Cadis i restablí l'absolutisme i el sistema feudal, però no pogué abolir ni els records d'aquells anys tan conflictius ni les esperances de millora i de llibertat que s'havien encès en molts dels seus protagonistes. Restava obert el camí de la Revolució Liberal, que en les dècades posteriors es reobriria una i una altra vegada i acabaria posant fi al sistema de l'Antic Règim.

(1) ÁLVAREZ JUNCO, José: *Mater dolorosa. La idea de España en el siglo XIX*, Madrid, Taurus, 2000.

(2) ARDIT LUCAS, Manuel: *Revolución liberal y revuelta campesina. Un ensayo sobre la desintegración del régimen feudal en el País Valenciano (1793-1840)*, València, Ariel, 1977.

(3) FRASER, Ronald: *La maldita guerra de España: historia social de la Guerra de la Independencia (1808-1814)*, Barcelona, Crítica, 2006.

(4) *El Conciso*, 17 de novembre de 1810, p. 3.

(5) Citat per BABILONITENA, Salvador: *Borriol: en el umbral de la Plana*, Castelló, Societat Castellonense de Cultura, 1984, p. 104.

(6) Ídem, p. 106.

(7) *Diario de Mallorca*, 20 de gener de 1813, pp. 2-3; *El Conciso*, 21 d'abril de 1813, pp. 5-7.

Fe d'errates.

Per un problema de maquetació, en l'article "Els Boil d'Arenós i el senyoriu de Borriol a mitjan segle XVIII" del número anterior no van aparèixer les notes al peu. Les incloem tot seguit:

(1) Arxiu del Regne de València (ARV), Escribanías de Cámara, Año 1743, Exp. 11.

(2) ARV, Protocolos, Antonio Ximénez. Any 1757. Llibre 8173. F. 114v.

(3) CATALÀ, Jorge: *Rentas y patrimonios de la nobleza valenciana en el siglo XVIII*, Madrid, Siglo XXI, 1995, pp. 75-80.

(4) ARV, Protocolos, Vicente del Campo. Any 1757, Llibre 8173. F. 200v-222r.

(5) ARV, Escribanías de Cámara, Any 1764, Expedient 63.

(6) Vegeu, per a l'activitat econòmica, LINARES, Josep Cristià: "Borriol a l'època moderna (segles XVI-XVIII)" en Vicent Falomir (coord.), *Borriol*. Vol. II, Castelló, UJI, 2009, pp. 89-115. En especial, pp. 131 i ss.

(7) MILLÁN, Jesús: "La revolución liberal y la remodelación de la sociedad valenciana" en Paul Preston i Ismael Saz (eds.), *De la revolución liberal a la democracia parlamentaria. Valencia (1808-1975)*, València, Biblioteca Nueva, 2001, pp. 49-74.

CASTESAN
PON LUZ A TU VIDA

OSTEOPATIA-NATUROPATIA
REIKI-MASAJES RELAJANTES-SACROCRANEAL

Dietética - alimentos ecológicos y locales - velas - inciensos, libros, etc.

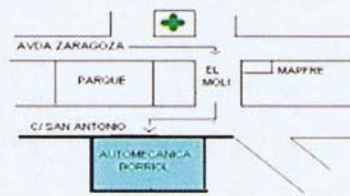
castesanborriol@yahoo.es
EVA SANCHEZ PORTOLES
Av/ Zaragoza, N°13
Borriol-Castellón
964-322061

AUTOMECANICA BORRIOL
C/ San Antonio, 18
12190 Borriol Tel/Fax: 964 321426
MOVIL: 630527016

- ALINEACION ELECTRONICA
- LIMPIEZAS INYECCION
- LIMPIEZAS CIRCUITO CERRADO
- AIRE ACONDICIONADO
- VEHICULO SUSTITUCION
- MECANICA
- ELECTRICIDAD
- ELECTRONICA
- PRE-ITV COMPLETA
- NEUMATICOS

email: ambborriol@hotmail.com

Map showing location of Automecanica Borriol. The map includes landmarks like Avda Zaragoza, Parque, El Molí, and Mairie, and indicates the location of Automecanica Borriol on C/ San Antonio.

Borriol, un poble d'arriers

✍️ Francisco Delcampo Bernat

Es coneix que Borriol ha tingut sempre fama d'haver-hi bons arriers. Així ho confirmen el saber, la tradició i la llegenda popular. Ara bé, caldria anar un poc més enllà d'aquest tòpic, que ens ha perdurat al llarg del temps, i esbrinar i esmicolar en els entrevalls d'esta ocupació econòmica, que es veu ha tingut antigament certa rellevància entre la població d'esta localitat.

Tot i això, no són moltes les fonts bibliogràfiques que ens poden donar claredat al respecte. És una llàstima que no tinguem notícies més exhaustives i aclaridores d'aquest quefer que ha ocupat vida i ventura dels nostres avantpassats.

La primera notícia escrita vers el tema la podem trobar en l'il·lustre botànic valencià, mossèn Antonio Josef Cavanilles Palop, en el seu tractat "Observaciones sobre la historia natural, geografía, población y frutos del Reyno de Valencia", de l'any 1795. Cavanilles degué rebre la informació d'alguna autoritat del poble: el capellà, l'alcalde, el mestre... I ens diu: "... Los muchos edificios nuevos que se observan, y otros que se construyen, anuncian

el aumento de la poblacion... No se debe atribuir este pasmoso aumento al que la agricultura ha tenido, sino á la industria de arriería. Tienen los de Borriol muchas recuas de machos que tragan y corren por toda España, logrando por este medio riquezas considerables, las que aumentan cultivando los campos... "

La informació que ens dona Cavanilles no té malbaratament. Pràcticament ens ho diu tot

en dos línies. Aquest irrefutable testimoni és l'evidència clara i contundent de la importància que ha tingut l'arrieria a Borriol, almenys als segles XVIII y XIX.

En 1826, Sebastián Miñano, en el seu "Diccionario Geográfico-Estadístico de España y Portugal", es pronuncia en els mateixos termes quan fa referència

a Borriol. Cal dir que en la seva introducció, Miñano, sincerant-se, ens diu que la informació del Regne de València l'ha tret principalment dels llibres de Cavanilles. I refereix: "... sus naturales son inclinados a la agricultura, aunque la mayor parte se aplica á la arriería ... "

DETALLS
Papereria i Regals

C/ Ximén Pérez d'Arenós, 15
12190 Borriol (Castelló)
Tlf: 964 321714

També D. Pascual Madoz, en 1845, en el seu "Diccionario Geográfico Estadístico-Histórico de España y sus posesiones de ultramar", fa referència a l'arrieria en parlar de Borriol, però ja no li dóna tanta importància com li va donar Cavanilles. L'insigne estadístic diu al respecte: "... *IND.: alambiques de aguardiente y la arrieria, en la que se ocupan crecido número de caballerías mayores y menores, ...*"

Mundina Milallave, el 1873, i Fernando Miralles Meseguer, en 1902, en els seus respectius treballs, repeteixen el mateix en relació a l'agricultura i l'arrieria a Borriol. Tal vegada feren ús de la informació recopilada inicialment per Cavanilles i Madoz.

Esta irrefutable bibliografia ens confirma que el transport a llom d'animals: matxos, burros, etc., ha significat, almenys al llarg dels últims segles (XVIII, XIX i principis del XX), una part important de l'economia i renda al nostre territori.

Valga, per tant, esta subtil aportació com a homenatge pòstum a uns sacrificats aventurers de mil penúries per tal de tirar endavant una família i un poble escassos de recursos i en uns temps difícils.

Què era un arrier?

Etimològicament, la paraula arrier es una derivació de l'àrab: harre!, harri!, arre!, que té com a significat: anar, arrear, arriar, apressar, estimular als semovents. Qui no ha sentit també el refrany o proverbi popular que diu: "*arrieros somos, y en el camino nos encontraremos*", utilitzat per a advertir que qui nega un favor a un altre, tal vegada en un futur es canvien les tornes i siga ell el necessitat?

Per descriure l'arrier caldrà fer un exercici d'imaginació i traslladar-nos a aquells temps llunyans. Pensem com seria la xarxa de comu-

nicacions terrestres. Doncs bé, la xarxa de camins de ferradura ha representat a Espanya, fins ben entrat el segle XIX, la major part i moltes vegades l'única via de comunicació entre pobles i ciutats. L'origen de les carreteres generals (camins reals de carros) i la legislació d'obres públiques a Espanya arranquen a meitat del segle XVIII, en l'època de Carles III, en temps del Conde de Floridablanca com a Secretari d'Estat. Es va crear la Superintendència General de Camins i es va proposar la construcció de camins aptes per al transport i el trànsit sobre rodes. Un projecte ambiciós de xarxa radial que tindria com a centre la capital d'Espanya. La tasca era complexa i costosa, quant a diners i a temps de realització. Tot i això, els camins de ferradura o "camins de pota" seguiran sent, durant molt de temps, la principal infraestructura de comunicació vial.

Com a mostra direm que en l'any 1860 es va ampliar i es va condicionar l'antic camí de carro a Catalunya que passava per Borriol (camí real de València a Catalunya) al qual fa referència Madoz, en 1849, al parlar de Borriol: "... *La mayor parte de los CAMINOS son de herradura, no pueden transitar carros sino por el ant. Camino de Cataluña...*" També Sarthou Carreres, en 1913, en el seu llibre "Geografía General del Reino

Floristeria

Vimar

Dr. Portolés, 3
Teléfono 964 32 11 94
Móvil 659 23 27 31
12190 BORRIOL
floristeriavimar@hotmail.com

deValencia. Provincia de Castellón”, ens diu que bona part de l'interior de la província de Castelló no té via de comunicació directa. El trànsit es fa per pèssimes sendes de ferradura.

Entenem així, en aquest context i circumstància, per què l'arrieria, i durant molts segles, va ser el mitjà de transport terrestre més adequat i utilitzat. Portar mercaderies d'un lloc a un altre només es podia fer a l'om de animals de càrrega.

L'arrieria és, per tant, l'ocupació amb la qual es traguava amb bestiar de càrrega, transportant gèneres, mercaderies i fins i tot persones d'un lloc a un altre. Els arriers seguien rutes més o menys fixes i de forma periòdica. Recorrien distàncies llargues i, per tant, passaven molt de temps fora de casa. Era una professió dura i sacrificada. Menjaven i pernoctaven - si no ho feien a l'aire lliure - en ventes, posades, fondes i hostals. Entre els arriers hi havia una relació molt cordial, també amb les posades on paraven. Fins i tot, era prou habitual que viants esporàdics: estudiants, clergues, comerciants, etc., s'uniren en el camí a les rècules dels arriers, coneixedors dels camins i sendes, i fer així una travessa més lleugera. Viatgers i mercaderies van i vénen junts pels camins d'Espanya.

Podríem distingir dos tipus diferents entre els que exercien esta professió. Uns serien aquells agricultors que es dedicaven al transport només de forma complementària i temporal, quan no hi havia feina al camp. Traficaven productes de la terra. Les distàncies que recorrien eren més bé curtes. I els altres arriers o mulers professionals o ordinaris. Es dedicaven a l'ofici d'una forma plena. Realitzaven viatges llargs, cap als mercats de venda i les grans ciutats. Moltes vegades portaven encàrrecs de compres o de vendes; altres, exercien per sí mateix de venedors o comerciants. Transportaven aliments bàsics: blat, grans en general, oli, vi, carbó vegetal, llenya, espècies, teles, ferramentes, etc. Més tard, estos arriers es convertiren en carreters, i canviaven el transport a l'om pel de carro.

Al llarg de la nostra història, els recursos naturals que aportava el terme de Borriol a la seva població mai han sigut els suficients com per aportar les rendes necessàries per a viure, almenys per a una bona part de la població. Ha sigut necessari en estos casos tenir activitats complementàries a l'explotació principal: l'agricultura, o bé buscar ocupacions als pobles de més entitat dels seus voltants, principalment a la capital: Castelló. Tal vegada siga esta una de les raons, entre altres, per les quals una bona part dels borriolencs, de forma temporal o bé de forma permanent, a la fi de complementar els seus ingressos, exercien l'ofici d'arrier. Ofici que tal vegada, per ser massa sacrificat i dur, no s'ajustava o era deficitari a la capital: més industrial i especialitzada. També és possible que Borriol, com estava situat geogràficament a cavall entre la plana i l'interior més immediat, fera d'intermediari comercial o nexa comunicatiu quant al transport - per a l'abastiment dels pobles de l'interior- d'articles procedents de la capital i altres pobles grans de la Plana: Vila-real, Borriana, L'Alcora, Almassora, Nules...

bar-restaurant CASA ÀNGEL 	Avda. Zaragoza, 129 Tel. 679 413 042 12190 Borriol - Castellón
---	--

La cavalleria i els seus ormeigs representaven una part important del seu patrimoni. La xifra d'animals que utilitzaven podia oscil·lar entre 3 i 5 matxos.

Com l'ús del cavall per a estos menesters estava prohibit des de 1704 per ordre del rei Felip V, la rècula estava formada per matxos (mules i muls): uns animals molt adaptats a l'orografia del terreny, forts, hàbils, amb molta capacitat d'esforç i de càrrega. I els burros, com a cavalleria menor. Podien carregar entre 80 i 140 kg., a diferència dels 450 kg. que es podien portar amb els carros.

En un relat anònim de l'època (1850) es diu d'estes persones: *"El arriero español es un hombre agradable, inteligente, activo y sufrido, resiste hambre y sed, calor y frío, humedad y polvo; trabaja tanto como sus animales y nunca roba ni le roban; es puntual y honrado, de temple y nervio de acero"*.

Què transportaven?

Cavanilles ens diu que la principal producció i riquesa de Borriol és la garrofa. També en el secà hi ha oliveres, figueres i vinya. On aplega l'aigua hi ha producció de cànem, moreres i panís. Mañoz relata que Borriol es capaç d'exportar garrofes, vi, oli i figues.

A Castelló, al segle XVIII, la producció de cànem tenia una gran importància, de tal manera que era la principal font d'ingressos. Donava feina a soguers, surradors, filaters, sarriers, teixidors... Amb el cànem i l'espart es fabricaven els ormeigs de llaurar, estores, sàrries, cabassos, sacs, espartenyas, sogues, cordes, cordells...: productes molt útils en aquella època. Castelló també produïa telers de llenç i llana.

A l'Alcora funcionava, en aquell temps, la Real Fàbrica de llosa fina del Conde de Aranda. La

producció de paper es trobava a les vores del Millars i el Palància. I l'espartenyeria a la Vall d'Uixó, Betxí i Atzeneta.

Suposem, per tant, que els arriers transportaven, cap a altres regions d'Espanya, els excedents dels productes ressenyats: manufactures del cànem, garrofes, pinso, cereals, vi, oli, figues, llegums, seda, llosa... I per a l'abastiment dels pobles de l'interior de la província, a més d'estos articles, altres de primera necessitat i ús domèstic: aiguardent, mel, xocolata, vi, llenya, teixits...

Podríem definir així dos destinacions en la distribució: un, els mercats allunyats de certa entitat d'altres províncies: València, Saragossa, Barcelona, Madrid... I un altre, de distribució cap a l'interior de la província des de la capital.

Per què s'acabà aquest ofici?

El bast projecte d'ampliació, millora i creació de camins de carro, projectat en temps de Floridablanca, estava prou avançat en les primeres dècades del segle XX, que junt a les obres del ferrocarril nacional van donar el relleu a l'ofici mil·lenari de l'arrieria. El transport en carros va abaratir considerablement els preus dels ports. En un camí decent, 4 cavalleries tirant d'un carro eren capaços de portar més pes que 12 animals a l'om. Encara que el carreter no era més ràpid, el nou sistema esdevenia més còmode i segur. Així que moltes famílies d'arriers es van adaptar als nous temps i van modernitzar el negoci convertint-se en carreters, tal vegada més tard, en camioners o transportistes.

*También están los arrieros,
Donjuanes de brava lengua,
que en azarasas jornadas,
bajo el sol de muchas leguas,
se llevaron medio mundo
en los lomos de las recuas.*

Saúl Aguirre

DISCO - PUB

TROPPO

AVDA. ZARAGOZA, 72

PO

BORRIOL

Arquitectura popular: les baranetes

✍ Josefina Esteve Bernat

Baraneta de la Font

Les baranetes són unes construccions fetes en pedra que protegeixen un desnivell i estan situades en indrets on apareix una pendent.

Les del nostre poble tenen molts anys. Cronològicament, han aparegut en créixer el poble i adaptar els espais de vianants als desnivells que presentaven els llocs.

Formen part d'un patrimoni de carrer, inclòs en la convivència diària del veïnat. Serveixen de miradors, llocs d'entreteniment, punts de trobada... Fins i tot de xafardeig. Caldria tindre en compte que no per tan usuals desmereixen el seu encant produït per vivències i moments de la història d'un carrer, d'un poble...

Descriure-les és reconèixer el protagonisme que han tingut i segueixen tenint al llarg de la seua presència, des d'observacions normals fetes des de la meua visió particular.

Cal dir que avui l'estil de vida actual fa que desaparega el que en altres èpoques li havia donat el seu protagonisme. És clar que no totes n'han tingut o en tenen el mateix, cadascuna té la seua particularitat, el que fa que siguin distintes unes d'altres. Però, a pesar d'això, no decauen, continuen sent estimades perquè tenen presència en la vida diària.

Caldria fantasiejar i posar-hi imaginació en llegir aquest text ja que moltes percepcions i imatges

AGENTE COLABORADOR

Araceli Balaguer Balaguer
Asesoría Fiscal y Contable

es perden o s'han perdut. També qui mira o recorda pot tindre la seua visió pròpia. Aquesta és la meua.

Bé, les postures de les persones assentades a les baranetes és molt peculiar i també diferent segons l'indret on es trobe. Quasi sempre la postura de les persones és amb els braços creuats o reposant les mans a la barana. De vegades ben assentats, sense tocar els peus a terra i d'altres recolzades sense assentar-se, principalment les dones. Els xiquets i xiquetes escarramats i si són xicotets agafant-los una persona major.

Pareix ser que el protagonisme principal haja sigut per a la baraneta de la Font, un indret privilegiat al centre del poble, un angle de visió prou ample: veus els que van, els que vénen, baixen, puguen, de front, de costat. El que feia en algun temps un lloc afavorit per a vore passar sobretot a les xiques a per aigua a la font quan començava a fosquejar. Ha sigut punt de trobada, d'amistat, d'aconseguir treball, deixar-se vore... Potser siga la més simbòlica, la que més confidències guarda, alegries, anhels, desenganys...

La baraneta del carrer Sant Vicent o de Navarro, per als veïns encara és un lloc prou habitual, té un aire familiar; quasi sempre avui dia amb les mateixes persones. Té una visió única, sobretot quan s'acosten les processons al carrer del forn (Ximen Pérez d'Arenós) i també a l'eixida dels bous.

La de la Plaça del Pou pareix feta a mida de tots. En temps passats feia i encara ara bon seient quan els casaments passaven tots per allí, també per a processons, la festa de Sant Antoni i Sant Vicent.

A pocs metres comença el carrer Doctor Portolés, conegut pel Raval (raval es denomina als afores de les poblacions, en aquest cas fora de

les muralles medievals), i hi ha una barana un tant perillosa, la gent fa poc o no cap ús d'ella, li han ficat una reixa, a més no aprofita per assentar-se, té una altura prou considerable, però acaba a ras de terra.

La baraneta de l'Església serveix per cerclar el recinte d'entrada a l'església per la Costereta de les Parres, deu ser una de les més antigues.

La barana de la muntà al Calvari és majestuosa! Té una acollida especial en els últims 37 anys, la nit del Dijous Sant i quan la processó del diumenge de la Santíssima Trinitat passava pel carrer Fondo i el Rajolar de dalt. És el punt de trobada del veïnat per xarrar, esmorzar o prendre el sol. És un mirador perfecte! La gent més que seure's es manté dreta recolzant-se, per la seua alçària. Més avall hi ha una xicoteta baraneta sense cap o quasi cap utilitat, si bé tanque

Baraneta de la Plaça del Pou

	<p>Piensos • Cereales Material ganadero Alfalfa y Forrajes Pajarería</p>	<p>Camino La Coma, s/n Teléf. 964 32 10 93 12190 BORRIOL (Castellón)</p>
---	--	--

la placeta del carrer Fondo, on hi havien uns taulellets de la imatge de la Santíssima Trinitat.

Una altra baraneta és la del carrer Moreres, sense cap profit aparent tan sols el propi d'elles. Tanca l'indret particular del que va ser a una altra època el molí d'oli dels Tonos, avui un lloc molt aconseguit.

Les baranetes solien tindre un piló a l'extrem per lligar l'animal.

Entrant al poble per l'avinguda Saragossa, a la "venda la punta", hi ha una xicoteta baraneta que tanca un recinte particular donant-li utilitat a un voltant familiar fins fa uns anys. Era habitual vore al tio Lluís i a la seua muller Dolorettes i al veïnat que de passeig acudien per passar una estona, conversar o simplement vore l'eixida del futbol els diumenges, passar els carros, bicicletes, autos, etc. quan això era tot un entreteniment.

Més amunt, al costat de les antigues escoles hi havia una de molt llarga que travessava quasi tot el carrer Sant Vicent (abans carrer General Aranda) fins la carretera. Va desaparèixer

quan van endreçar eixe tram de carrer. Tocant l'escola, per la part de baix, hi havia un bancal on els xiquets practicaven una iniciació de l'agricultura com a activitat escolar.

Una altra baraneta desapareguda era la de la carretera, en el que avui és l'apertura del carrer Almassora. Servia per recolzar-se mentre esperaves el cotxe de línia, per baix d'allí passava el barranc d'Atzavara, estava a vista.

Acabaré parlant de la baraneta de la Torre. Recordem quan feia de mirador natural a un entorn molt singular, com era el barranc i la Torre. Devia ser una torre de defensa? Devia ser una antiga alqueria mora? Devia ser per controlar el pas de la Via Augusta? Fos el que fos era un lloc privilegiat, amb casa senyorial d'una època i cases contigües, un pou i al costat un safareig que feia d'abeurador, propietat privada del tio Paco i la tia Rosario la Torre que vivien allí amb els seus fills. A més, al llarg dels anys han viscut altres famílies com era la de don Emiliano, un mestre volgut al poble, i d'altres veïns com Paco Pérez, Amparo "del finet", Rosa la Papera amb les seues famílies i d'altre veïnat. Per a tancar el recinte hi havia dos portes de ferro prou senyorials, encara que sempre estaven obertes per donar pas al veïnat. Una estava al costat de la casa de la tia Carmen del Petit i el tio Samuel, i a l'altre extrem on acaba la barana es trobava una altra entrada amb una porta igual. Allí, on avui hi ha escales estava la costereta i la casa de la tia Pepeta Pere. Deixant la costereta, i fora de l'indret de la Torre, hi havien cases, algunes encara es conserven com la de la tia Carmen la Caxuxa, Sentet l'Anoero i la que feia raconet era del tio Vicent de la paqueteria. Des d'allí, per dos o tres esglaons

Baraneta de la Torre

Baraneta del carrer Sant Vicent o de Navarro

s'entrava a la Torre per un passadís no massa ample, al costat d'una esplanada on hi havia una figuera, algun altre arbre d'ombra, gallines, pollastres, titots, etc., tot en vista al barranc. Tant a l'estiu buscant l'ombra com a l'hivern buscant el sol era habitual vore allí fent la seua xarradeta o jugant a cartes, etc., algunes dones veïnes del Rajolar, com la tia Modesta, la tia Nocencia, la tia Antònia la Nela, i la tia Rosario la Torre ama de tot l'indret.

Al barranc d'Atzavara s'entrava per una porteta de fusta que estava per meitat de la costereta de la tia Pepeta Pere. Des d'allí, es tenia accés a una porta baix de la paret de l'esplanada que donava al refugi de guerra que travessava fins al que era el cine de la Font (al Raval). Al barranc hi havia una sequieta per baix de la barana que arreplegava l'aigua de "la fonteta" conduint-la a l'hort de les monges creuant el barranc, de vegades els veïns feien ús d'ella i des d'allí anava a parar a "l'horta del Bastero". La fonteta era un lloc on brollava aigua que anava per sotaterra, no hi havia aixeta sinó tan sols un forat a la paret tapat amb un drap, i els veïns baixaven a per aigua mitjançant una escalinata. Estava situada al Rajolar, dos cases més amunt del que era el

forn. Tot açò feia un lloc únic al centre del poble. Esta barana potser siga la que més transformacions ha vist al llarg dels anys al seu entorn adaptant-se al desenvolupament urbanístic. Fins a la dècada dels anys 60 feia de gran mirador al temps de pluges fortes quan la gent s'arrimava per vore eixir l'aigua a bots i barrals sentint de prop el seu soroll, tot un espectacle natural! Avui continua formant part dels espectacles, fa de "palco" en representacions teatrals i concerts, i de barrera o cadafal a l'entrada dels bous. Va nàixer per a ser testimoni de molts panorames.

Com se n'adonaran no és este un article consultat en arxius, més bé és fruit de vivències, interés i curiositat per coses que no ens sorprenen perquè sempre han sigut allí i així.

Moltes coses s'hauran quedat per dir o per contar, però ho deixe per a l'experiència personal de cadascú de vostés.

Seria un reconeixement a les baranetes rotular el seu nom popular i el segle que pugua fer referència a l'època del seu entorn, ja que també són punts de trobada dins l'entorn local.

 <p>Benjamín Pitarch Bellmunt</p>	<p>Plaça La Font, 6 12190 BORRIOL (Castelló)</p>
---	--

239. Collint taronges. Anys 50

Carmen "la Sabatera", Leonor "la Sosa", M. Carmen "la de Mateu", Doloretas "del Sereno", Maria "la Xurra", Ximo Esteve, Teresita "la Sosa", Maria "la Xurra" (mare), Maria Antonieta Xiva, Micalet "de Fermina", Mercedes "la Palaua", Carmen "la Pataqueta". Propietat: Ximo Esteve "la Sabatera".

240. Collidors de taronja celebrant l'aniversari de Mercedes Reig. Anys 70

Corredors de Vila-real, Carmen, Antonia "la Lluca", Rosario Vilarrocha, Carmen Bernad, Lola "la Polida", Antonia Valls, Don Pedro, Leonor Colom, Mercedes Reig i Antonia Pallarés. Propietat: Leonor Pallarés

241. Xiquets i xiquetes amb Doña Aurora a les escoles. Any 1930.
Propietat: Vicente Vaquer Vicent

242. Veïnes de la Serrà. Any 1942
Propietat: Lola Escrig

243. Bous a la Font. Anys 50

Fernando "el Copero", Pepe "Granero", Delfin Traver, Manuel "el Copero", Vicente Esteve, Carlets, Vicent Melià, Vicent Barberà, Enrique Barberà, el Tio Mateu i altres. Propietat: Carlos Escrig

244. Juan Gascon i la seua cosina. Any 1946
Propietat: Maria Antonia Pauner

245. Xiquetes a l'entrada del carro de Sant Antoni. Any 1966
Ana Paqui Ferrando i M^o Rosario "la Navarra"
Propietat: Ana Paqui Ferrando

246. Colla d'amics i amigues de borrasca. Any 1976

Rosendo Vidal, Eliseo Tena, Fernando "el Sos", Pepe Camino, M^o José Balaguer, M^o Pilar Falomir, Eduardo Vicent, M^o Antonia Pauner, Trini Pallarés, Vicente José, Araceli Balaguer, M^o Tere Safont, Vicente Santamaría, M^o Rosario Balaguer, Vicente Alafont i M^o Carmen "la Rubia". Propietat: Trini Pallarés

247. Anant a Sant Miquel. Final dels anys 60

Vicente "el Nini", Cornelio Bayo, Pepe, Alejandro, Pepito, Bortomeu, Lolita Llorens, Patro Ramos, Enriqueta, Vicentica Valls, Lolita Bayo i Maria Ramos. Propietat: Vicentica Valls

248. Amics a Sant Vicent. Any 1950

Virginia Balaguer, Carmen Llorens, Teresita Pallarés, Carmen, Josefina Sanmartín, Pasqual Castellano, Pasqualín, Juan Enrique i Bautista Reig i altres. Propietat: Carlos Escrig

249. Anant als bous a Castelló. Any 1961

José Maria "Conill", Vicente Castellano "Cento de Quelet" i Vicent "de Panereta". Propietat: Tere Castellano

250. Família a la Vall. Anys 30

L'àvia Quica i l'avi Rosero amb les filles: Maria, Vicenta, Antonia, Rosario, Dolores i Carmen.

Propietat: Lola Escrig

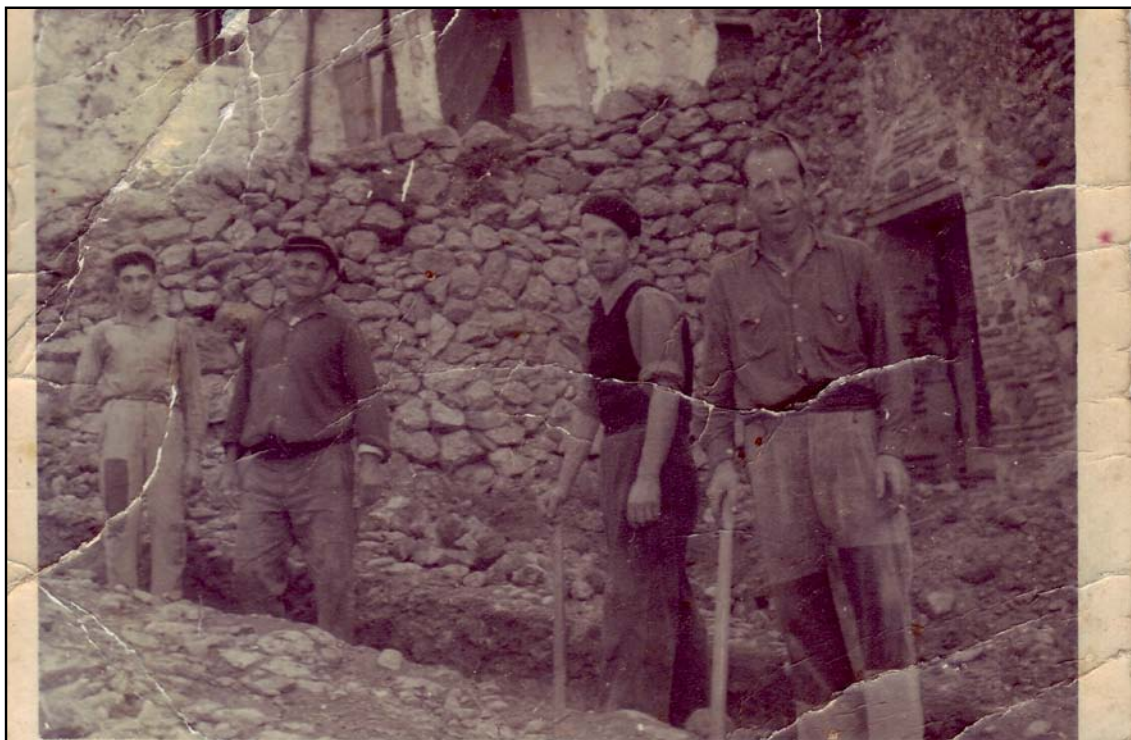
251. Família "els Sabaters". Principis del segle XX

Antonia Bernad (mare), Vicente Arandes, Anita Arandes, Carmen Arandes, Manuel Arandes i altres.

Propietat: Carmen Safont "la Sabatera".

252. Treballadors de Juan Vicent (Juanito Mariana) construint el magatzem de garrofes de Joaquin Agustina. Any 1948
Propietat: Pepe "el Cantó"

253. Construint el dipòsit al carrer Miramar. Principi dels anys 60
José Pallarés, Jaume "Garroff" i altres. Propietat: Chelo Pallarés

254. Quinta del 65.
Propietat: Cecília Valls

255. Dia de Pasqua. Any 1962
Vicente "Tacos", Vicente Armando Falomir, Pasqual Rubio, Antonio Linares i J. Vicente Gascón.
Propietat: Antonio Linares

256. Rondalla de Borriol. Principi dels anys 50
Manolo "la Cabrera", Antonio "Peluqueta", Vicente Ucher, Vicente "Peluqueta", "Centet el coixet", Maria "Sardina", Teresita "la Peixa", Lidón "de Panera", José Balaguer, Salvador "el Juano".
Propietat: José Balaguer

Històries dels avis:

Vicente Vaquer Vicent, “el Mestret”

✍ David Roco Alafont

L'actual crisi és un tema de moda, un tema recurrent que ens apareix diverses vegades al dia, ja siga als diaris, als telenotícies, al bar o al pensament. Com deia Albert Einstein “parlar de crisi és promoure-la, però callar la crisi és exaltar el conformisme. En lloc d'això treballem dur. Acabem d'una vegada amb l'única crisi amenaçadora que és la tragèdia de no voler lluitar per superar-la”. Just això és el que ens va ensenyar Vicente Vaquer Vicent en l'agradable conversa que vam tindre al saló de la seua casa. Que la generació dels nostres avis van haver de passar una guerra i una postguerra, amb les penúries humanitàries i econòmiques que això comporta, però van tenir la força de superar-la, i ara, contar-nos-ho amb alegria, perquè no torne a passar.

El nostre protagonista, Vicente Vaquer, té 87 anys, va nèixer a Borriol l'any 1925 i vivia al “carrer de les escoles” (Carrer Sant Vicent).

Com recorda la seua vida de xiquet?

Als 5 anys em vaig quedar orfe de pare. Anava a l'escola, però des dels 8 anys endavant, la meitat dels dies no anava perquè havia d'anar a llaurar amb la mula. A l'escola anàvem per una banda els xiquets i a un altre edifici les xiquetes. El meu mestre era Don Enrique.

De que vivíeu?

Antes no teníem cap paga, la meua família vivíem del camp. Treballàvem la terra el millor que podíem, agafava 10 sacs de garrofes cap

a Castelló i si guanyàvem un duro i mig, això que teníem per comprar. Criàvem també conills i pollastres, de tant en tant matàvem un porc o un corder. No patíem fam però no teníem cap capritx. A banda, també llaurava finques amb el matxo, llaurava les finques d'un família de Castelló amb moltes terres. He sigut llaurador tota la vida.

Com recorda la Guerra Civil?

La guerra em va agafar en 11 anys. Quan sentíem el soroll dels avions tocaven les campanes de l'església i corrents anàvem cap al refugi més proper. Hi havia gent que es refugiava a dalt del campanar, deien que era el lloc més segur. Un

Mari-Luz
Salón de estética

Avda. Zaragoza, 82
12190 Borriol (Castellón)

Telf. 964 32 11 58
Móvil. 615 89 76 55

dia estava a casa amb el meu nebot Vicente "El Mestret". Ell tenia un any i el portava jo al braç. Van tocar les campanes i vam anar corrents al refugi que hi havia davant de casa, era la galeria que porta l'aigua fins la font, que està a 8 o 9 metres de profunditat, per tot el carrer Sant Vicent. Sols teníem por per si entrava algú i ens tirava una bomba allí dins. Aquell dia van tirar dos bombes, una al carrer "Moli Oli" (actual Carrer Germán García) i l'altra a la plaça l'Hereu. Aquella segona bomba ens va agafar entrant al refugi i de l'ona expansiva vam parar tots en un muntó a la porta del refugi.

A Borriol sols van tirar dos bombes, aquell mateix dia, aquell mateix avió, el dia abans d'entrar l'exèrcit nacional.

Quan van entrar els nacionals es va omplir tota la carretera d'àrabs que venien tabac i altres coses que escassejaven. Com la moneda encara no corria, la gent els pagava en monedes de plata que guardaven a casa i van acabar emportant-se-les quasi totes.

Un dia vaig veure un projectil a la Serra, el vaig tenir a la mà, però em va fer por i no el vaig tocar més. El dia següent se'l va trobar un xiquet del poble i li va explotar a les mans. Un altre dia ens vam trobar a 3 soldats morts allí, baix d'una garrofera de la nostra finca de la Serra.

Per on passa la guerra és un terror. No la recomane a ningú. Espere que no en visqueu mai cap.

Com vos vau recuperar de la guerra?

Al poble es va patir molta gana després de la guerra. Vam patir. El moniatos ens pareixien torrons. Anàvem a Torreblanca a per ells. La gent anava recuperant les terres com podia, amb molt d'esforç i treball. Amb quatre ametlles i figues seques berenàvem.

Com era la vida al poble quan començàveu a recuperar-vos del conflicte bèl·lic?

Continuava treballant com a llaurador, però per divertir-nos anàvem al cine. Hi havien dos cines: el cine de Blai i el cine de La Font. On anaven

les xiques anàvem nosaltres. Hi han coses que no han canviat tant! (ens comenta somrient). El dia que ens vam casar, el 8 d'octubre de 1955, van obrir un nou cine, el "Cine Avenida". Era el més gran, estava a la carretera, i el convit de la boda el vam fer al bar de davant, "Bar de Clavos". La gent passava d'un lloc a l'altre.

Parlant de celebracions, com recorda les festes del poble?

Aleshores la plaça es muntava amb un carro i quatre fustes. Feien ball i bous, igual que ara. Els bous els portaven des del riu fins a la plaça pels carrers, sense barreres. Jo tenia molta afició a anar darrere corrents. Un dia estàvem ballant a La Font, amb tres músics tocant que els va llogar l'alcalde Don Alfredo. Mentre ballàvem va arribar el retor i interrompent la música ens va dir que allò era pecat. En assabentar-se l'alcalde, va anar a la plaça i li va dir al retor: "vosté ací no té cap feina, a dormir que els retors no ballen!". I la festa va poder continuar. Uns anys més tard van començar a fer ball al trinquet i portàvem a orquestres bones de Castelló. A mi m'agradava molt ballar, a la meua dona la vaig conquistar així!

L'entrevista amb el senyor Vicente va ser molt divertida, i anècdotes ens en va contar algunes més que per problemes d'espai, no poden estar reflectides en aquestes línies. Però si teniu l'oportunitat de parlar amb ell, segur que passeu una bona estona i apreneu moltes coses sobre el nostre poble. Gràcies!

Jocs tradicionals

 Maite Vidal Bernad

NOM DEL JOC: El cordell

OBJECTIU: Formar figures amb un cordell utilitzant els dits i les mans.

MATERIAL: Una veta prima, una cinta o un cordell.

ESPAI: Exterior o interior.

PARTICIPANTS: 2 com a mínim.

ORIGEN I PROCEDÈNCIA: El joc del cordell també és conegut amb altres noms. Podríem dir que aquest joc es juga arreu de tot aquest territori, per tant és un joc tradicional i popular. Encara que siga difícil de descriure el procediment creiem que tots heu detindre a l'abast una persona amb prou edat per tal que vos explique el desenvolupament.

DESCRIPCIÓ: Es necessita un cordó llarg unit amb un nus pels dos caps. El primer jugador col·loca les mans obertes dins l'anella del cordell i les separa. Seguidament una mà passa per baix del cordell de manera que aquest dona una volta a la mateixa mà. Es fa el mateix amb l'altra mà. Aleshores, el dit del mig de la mà dreta passa per dins del cordell de la mà esquerra i el mateix dit de la mà esquerra passa per dins del cordell de la mà dreta i s'emporten el cordell cap a la seva banda. A aquest jugador li ha de quedar creuat entre les mans, formant una figura plana i rectangular amb dos diagonals dobles. L'altre participant ha d'intentar canviar la figura per una altra fent servir els dits per agafar-la de les mans del primer jugador i convertir-la en una altra de diferent.

NOM DEL JOC: El joc de les cadires.

OBJECTIU: Quedar-te amb l'última cadira.

MATERIAL: Cadires, però una menys que el nombre de jugadors.

ESPAI: Interior o exterior però més recomanable exterior.

PARTICIPANTS: 5 com a mínim.

ORIGEN I PROCEDÈNCIA: Aquest joc també és conegut a nivell mundial ja que segur que en qualsevol lloc on hi ha uns quants xiquets jugant amb cadires estan jugant a aquest joc.

DESCRIPCIÓ: Es col·loquen en un cercle tantes cadires com jugadors hi ha menys una. El joc consisteix a girar al voltant del cercle format per les cadires i seure en el moment que un dels jugadors que no forma part del joc dóna l'ordre de fer-ho. Perd qui es queda sense cadira. Es torna a girar després d'haver tret una altra cadira, i així successivament fins que queda només un jugador, el guanyador.

Recepta de cuina: olives trencades de Borriol

 Maite Vidal Bernad

INGREDIENTS

- olives de Borriol
- aigua
- sal
- savoritja

Les olives trencades de Borriol gaudeixen d'una gran popularitat a nivell del País Valencià ja que estes olives, amb un sabor molt peculiar, són preparades i tractades per la gent del nostre poble de diferents maneres (amb sal-sosa, trencades, senceres, sense trencar, de cambra...). Són les olives verdes d'amanida més fines i exquisides de la zona.

Primerament, anem a parlar un poc de les olives. Aquesta varietat és originària del nostre poble amb una escassa distribució que no abasta més enllà de la plana de Castelló i els seus voltants. És coneguda com "Borriol" o "Borriolenca", i s'anomena també "Grossal" en Vilafamés. És cultivada principalment per al seu consum en verd, per a "posar", amb la característica de poder consumir-se als pocs dies de la seva elaboració. L'arbre d'aquesta varietat es caracteritza per tindre una productivitat mitjana i amb poca alternança, poc vigorós i amb una ràpida entrada en producció, de fàcil arrelament i amb una alta qualitat de l'oli obtingut de les seues olives.

A continuació explicarem la recepta de les olives trencades de Borriol. Cal aclarir que cada borriolenc/borriolenca li dona el seu toc personal.

Es trenquen les olives en una peça de fusta millor que de pedra. Es posen en aigua i es va canviant l'aigua al voltant de 3 vegades al dia, i una vegada realitzat aquest procés ja es poden arreglar. En el recipient en què es vulguen posar fem que l'aigua i la sal, la sal es posarà d'acord amb el gust de cadascú tot i que més val que estiguen salades. A continuació, es posen les olives i la savoritja. Caldrà esperar uns dies per poder-se-les menjar.

CERRAJERÍA
ramos
Abel Ramos Portolés

puertas - rejas - pasamanos - verjas - cerrajería artística
Avda. Zaragoza, 11 • 12190 BORRIOL • Tlf: 964 65 77 11
Móbil: 676 810 228 abelramos@hotmail.com

Cavar i raure: treballs i oficis dels borriolencs

✍️ Ignasi Falomir Palau

Als primeries del mes de març, començava la temporada dels treballs de cavar i raure als horts de tarongers de La Plana. Estos treballs formaven part dels cicles de regar, i remoure la terra, que es feien durant la primavera i l'estiu, aproximadament una vegada de cada tres o quatre setmanes.

Cavar i raure es feia manualment, amb aixades i llegons, per part de treballadors agrupats en colles, ja que els forcats amb animals que es feien servir per llaurar normalment no podien treballar per baix dels tarongers. Esta forma de treballar la terra als horts va persistir fins a l'aparició, als anys seixanta del segle XX, de les primeres cavadores i motocultors mecanitzats, primer d'importació des d'Alemanya i després de fabricació nacional, majoritàriament a Vila-real.

Passat l'hivern, una vegada estava collida la taronja i s'acabava el cicle vital de la magreta, una varietat de trèvol que cobria la terra baix dels tarongers, començava el cicle de moltes altres plantes que creixien i s'avivaven amb força als horts. Aquestes plantes s'havien d'eliminar cavant i raent la terra, amb aixades i llegons: cogula, canyota, malves, blets, sanuc, rabanells, etc. A banda d'eliminar les plantes, remoure la terra i fer guaret tenia altres avantatges com airejar la terra, mantindre la humitat, facilitar la renovació de les arrels dels tarongers, etc.

Anar a cavar era reconegut com un treball molt pesat, però també era dels jornals més ben pagats, per aixó durant la temporada eren molts els homes a Borriol que anaven a cavar als horts de la Plana.

A la plaça de la Font, abans de l'hora de sopar, anaven acudint els caps de colla i els treballadors, per acordar els treballs per l'endemà. Durant el dia, els caps de colla ja havien parlat

amb propietaris i mitgers de les faenes a fer. Generalment, els cavadors de Borriol anaven a fer horts de grans propietaris del terme de Castelló (Dàvalos, Boira, Pachés, Sopes, entre d'altres), encara que de vegades anaven més lluny, com per exemple a Almassora, Vila-Real, o fins i tot de vegades a Borriana.

Un exemple de cavadors va ser Vicent Falomir Barberà (Vicent el Polit). Complits el setze anys, Vicent va heretar de son pare les ferramentes de cavar i amb els pares van anar a Castelló a comprar la principal eina per treballar: la bicicleta.

A l'any 1922 la botiga més important de bicicletes a Castelló era la de Musné, un mecànic procedent de la Indoxina francesa, i conegut popularment com el xino. La botiga, posteriorment, seria coneguda amb el cognom del gendre, "Bicicletas Casany". Finalment, l'opció triada va ser una Alcyon, bicicleta importada de França.

La jornada començava molt prompte, per evitar les hores més fortes de calor i sol. D'esta manera a punteta de dia els treballadors de cada colla, amb la bicicleta, el cabasset al manillar i les ferramentes darrere, anaven acudint a la carretera, davant de les tavernes (de Bernardo, de Navarret), on era costum fer una barreja o un aiguardent, i moure junts cap als horts.

Quan arribaven a l'hort, abans de començar es posaven les faixes per protegir-se l'esquena, generalment dos. Per ajustar-se més la faixa al cos, el cavadors anava girant-se començant per una punta, mentre el company li estirava fort l'altre costat de la faixa.

Els cavadors, fent una filada, anaven avançant tots a una, junts i encollats, cavant cadascun una llenca de terra d'aproximadament un metre, que corresponia a unes quatre o cinc aixada-

des. Sense adreçar-se els treballadors feien una passa i per donar més força al colp de l'aixada, es pujava per damunt del cap abans de fer-la caure. Amb l'aixada clavada a la terra es feia un moviment amb el mànec amunt i avall per arrancar la gleva de terra, estirant i tombant-la després cap als peus.

Per orgull, el treballador no es podia quedar endarrerit dels altres, i tampoc podia fer la llenca més estreta que la que li corresponia. En arribar a la fi de la llenca de terra a cavar s'adreçaven molt a poc a poc, i aguantaven uns minuts amb l'esquena estirada. Després, caminant tornaven amb l'aixada al muscle una altra vegada al punt de partida.

Per descansar de tant en tant, es "feia un cigarro", és a dir els treballadors asseguts i estirats bevien aigua i es fumaven un cigarret.

Hi havia llocs millors i pitjors, a dins de la filada dels cavadors. Per compensar les dificultats s'anaven alternant a les posicions de manera que el pitjor era anar per baix dels arbres, perquè el cavador havia d'anar agenollat perquè els tarongers es criaven amb les branques molt baixes per la creença que on més produïen era a les bragades. A més, per contra les soques és on hi havia més arrels que s'enganxaven a la fulla de l'aixada. També a les andanes de l'hort era una posició dolenta, ja que la terra estava més atapeïda i aixafada, de manera que l'aixada costava més de clavar.

Acabada la jornada, generalment a migdia, la colla de cavadors empenia el camí de tornada a Borriol amb les bicicletes.

La primera ferramenta a l'esquerra de la foto, és l'aixada de puntes o gavilans. La fulla de l'aixada acaba amb unes puntes als extrems per facilitar que es pugui clavar a la terra. Passats uns 3 o 5 dies del darrer reg, és quan la terra estava en saó per treballar-se bé amb l'aixada de puntes.

El llegó de raure, la segona per l'esquerra de la foto, amb el front de la fulla recta i amb el mànec de canya de ferro, era per a raure la terra, és a dir per remoure només la part més superficial de terra, uns 2 a 4 cm, exclusivament per

a tallar les plantes i brosses de l'hort. Normalment, es feia a l'hort de tarongers una cavada amb l'aixada de puntes, i després de cada reg es treballava la terra amb el llegó de raure només per matar les brosses.

La cigüenya, la tercera per l'esquerra, era una aixada de puntes evolucionada amb el mànec de canya de ferro. És una eina més moderna i lleugera que l'aixada de puntes.

Cavar a tall net era quan en cavar amb l'aixada de puntes, normalment la gleva de terra o terròs es tombava cap arrere, en posició inversa a l'original, cap als peus del cavador, deixant un lloc net entre el darrer tall del cop de l'aixada i la terra remenada. D'esta manera, al cap dels anys a l'hort, sinó s'alternava el sentit de les cavades, podien tendir a desnivellar-se i acumular més alçada a una part determinada, encara que de vegades es podia aprofitar este efecte per donar més o menys desnivell perquè l'aigua en regar avançara correctament.

De tant en tant, per evitar fer sola, és a dir una capa més dura i atapeïda de terra per baix del guaret, que podia impedir l'absorció de la humitat, es cavava a colp i remós, és a dir es feia un primer cop d'aixada "amb tot el lleu" clavant la fulla de l'aixada fins al cas, i després un altre cop d'aixada conegut com a remós en el mateix punt amb menys força, per afonar un poc més el guaret.

Pasqual Juan, "Pasqualet el dolçainer"

✍ David Roco Alafont i Àlex Tena Roca

Pasqual i Pepe tornant de la processó de Sant Vicent.

L'any 1937, a la casa d'un carrer de l'antiga Vila-real, naix Pasqual Juan, conegut per tots nosaltres com Pasqualet el Dolçainer.

75 anys més tard, i havent compartit molts moments musicals a les festes del nostre poble, hem tingut el plaer de trobar-nos amb ell per establir una agradable conversa, en la qual van sorgir les moltes experiències i sentiments que ha viscut el nostre personatge.

Pasqual Juan ha sigut un home lligat a la música des de ben menut. Allà on hi havia música, es trobava ell. Ja fóra pujant al cor de l'església a seguir la partitura amb son tio, o seguint al dolçainer Gadeón pels carrers de la vila. Però

fou, oficialment, l'any 1949 quan va començar a aprendre solfeig a l'escola de música de la Societat Cultural Els XIII, agrupació molt activa durant la postguerra, amb Conxita "La Borilla" i posteriorment amb Víctor Bernat.

Ben prompte va començar a tocar el flautí a la "Banda dels Maquis", on ja deixava entreveure les seues habilitats musicals, que després va continuar amb el clarinet. Paral·lelament, es va iniciar de forma autodidacta amb una vella bandúrria que tenia per casa.

Però l'instrument que l'ha fet conegut i li ha canviat la vida va arribar a ell d'una manera curiosa. En un esmorzar, rodejat d'amics músics,

Bazar La Torre, C.B.

*Electrodomésticos, Ferrería,
Flores, Regalos, Menaje Cocina,...*

País Valencià, 45-B
Tel./Fax 964 32 11 72
12190 BORRIOL

Pasqualet va rebre un interessant rept: "Si te compres una dolçaina, jo t'acompanye en el tabalet i eixim al passacarrer del dia de Santa Cecília". I així va ser. Pasqualet va encomanar una dolçaina i una canya a un carreter que anava a València, per un preu de 105 pessetes. 100 per la dolçaina i 5 per, com ell mateix recorda, "un tros de canya". Dit i fet, un parell de setmanes després, va fer la seua primera aparició el dolçainer més emblemàtic de la nostra terra.

Durant aquests anys, la seua activitat musical era compaginada amb l'aprenentatge de l'ofici de fuster, al taller de Salvador Llorens i amb l'agricultura, de la mà de son pare.

En aquells temps, 4 eren els dolçainers que dominaven el panorama festiu dels pobles de La Plana. Pasqual, posseïdor d'una gran oïda musical, va aprendre moltes cançons d'aquests. Cançons que avui encara escoltem les vesprades de bous.

L'any 1959, Pasqual va anar a tocar com a dolçainer a les festes de l'Alcora, festes que des d'aquell any no ha deixat d'amenitzar amb la seua música. Tot seguit, es va fent conegut entre els pobles de la Plana i es converteix en músic habitual de pobles com Cabanes, Atzeneta, Sant Joan de Moró, Vilafamés, Costur, Torreblanca, Figueroles... i Borriol.

A banda, també organitza alguna orquestra per fer actuacions esporàdiques i especialment forma part de la secció de músics de Xarxa Teatre, grup amb el qual ha recorregut molts països d'Europa i del món.

Quan li preguntem pels seus primers anys al nostre poble, la seua resposta ens sorprèn. La

primera actuació de Pasqualet a Borriol va ser tocant el bombo. Un any en què la banda de música del nostre poble havia tingut les seues diferències amb la Confraria de Sant Antoni, es va llogar a un grup de músics de Vila-real. I així va ser; "amb bicicleta i el bombo al coll" va arribar Pasqual a Borriol.

Poc després, a principis dels seixanta, es va convertir en "Pasqualet el Dolçainer" per a tots els borriolencs i borriolenques, actuant en tots els esdeveniments festius més importants.

Aquesta història no pot continuar sense donar la importància que mereixen a tots els tabaletes que han acompanyat les seues melodies. El primer va ser Victoriano Goterris. Quatre o cinc anys després, ja apareix el seu tabaletter més fidel, el que tots coneixem: Pepe Vilanova. "Un bon tabaletter. Manté tots els tocs i ens coneixem a la perfecció", com bé afirma el mateix

Pasqualet i la seua dolçaina.

Pasqual. Pel que hem pogut comprovar, després de tants anys, en poques paraules ja s'entenen.

Molts són els records que li han vingut a la ment mentre parlàvem del nostre poble. "Pujàvem en

<p>talleres BALAGUER auto-electrónica y mecánica para el automóvil</p>		<p>Vicente Balaguer Meseguer Rey D. Jaime, 3 Telf. y Fax: 964 32 13 03 - Móvil: 629 67 71 96 12190 BORRIOL (Castellón)</p>
---	---	--

bicicleta a Borriol i ens quedàvem de dissabte a dissabte. Cada dia menjàvem a casa Maria la Navarra. Com que no hi havia cap hostel per dormir, ens deixaven una casa al Rajolar de baix, on Pepe i jo compartíem un llit de matrimoni cada nit”, ens contava entre somriures.

L’activitat musical d’aleshores era molt més intensa que l’actual. Tocaven a la diana, a la prova i als bous a la vesprada. De la mateixa manera que l’agenda musical ha canviat, ens explica els canvis que ell ha vist durant les seues actuacions pels carrers i places de la nostra vila. “Els carrers eren de terra, anàvem tocant entre pedres. Els dies de pluja, resultava difícil caminar i tocar al mateix temps”.

“Dilluns i dimarts, tocàvem a la diana i teníem tot el dia lliure”. Això va permetre a la nostra parella fer amics del nostre poble i endinsar-se en la vida borriolenca. “Sempre teníem alguna caellona entre les mans”, recorda.

Pasqualet i Pepe al carrer Sant Vicent als anys 60.

Pasqual té un record especial dels músics de la banda, amb qui compartia actuacions, “el tio Sala, Ismael, tots els músics que venien de Castelló. El dia de Sant Vicent esmorzàvem al maset del tio Pelegrí, on fèiem una torrà per a tots”.

El cafè d’aquesta torrà i dels dinars de festes, sempre solien acabar amb el so de la dolçaina de Pasqualet, deixant-se portar pel bon ambient del moment.

Immers en els records que li van vindre a la ment sobre el nostre poble, ens conta que la major part de “les tocatés” no han canviat. “Les vaig aprendre d’oïda escoltant als dolçainers d’aquella època”. Parlant de tocatés, li vam preguntar per l’inconfusible toc dels bous. “És un toc molt antic que vaig aprendre del Negre, un dolçainer del meu poble i que, segons com vaja el berenar, ix més florejat o menys. És molt bonic que la gent conega els tocs i els mantinga”.

Pasqualet i Pepe als bous a les festes de 2010.

Mesón el Trill

ESPECIALIDAD
EN COMIDAS Y ALMUERZOS

Avd. Zaragoza, 172.
Borriol, Castellón
Tel. 964 65 76 46

Un altre toc conegut per tots nosaltres és el de la Processó del dia de Sant Vicent. Com ell mateix ens conta, és un toc que va heretar dels dolçainers de Tales. "A Tales el coneixen com l'Eixida de la Creu, i a l'Alcora El dimoni s'emporta a les xiques".

Entre records i emocions, Pasqual remarca que té "molt a agrair a estos pobles que m'han donat l'oportunitat de viure tantes bones experiències. Tant de bo tingue l'oportunitat de seguir, mentre la salut m'acompanye, molts anys més".

Aquest article és un xicotet homenatge a Pasqualet. Ens resulta impossible imaginar una vesprada de bous sense la dolçaina de Pasqualet i el toc de tabal de Pepe. Ja fa més de 50 anys que les nostres festes van estretament lligades a la seua música. És per això que Borriol sempre tindrà a Pasqual com un símbol de música i festa.

Gràcies Pasqualet!

Pasqual amb l'altre instrument de la seua vida: el clarinet.

Hnos Chiva COMERCIO	C/ Sanchis Guarner, 9 Tel. 964 321 118 12190 Borriol (Castellón)
--------------------------------------	---

estética <i>Maria José</i> 	C/Rei en Jaume, 5 baix dreta - 12190 BORRIOL T. 964 65 77 62 - 696 09 50 77
---	--

Sarabanda s'acomiaada dels escenaris

✍ Àlex Tena Roca

Qui no Ha ballat i saltat al ritme de la seua música? Qui no ha gaudit amb aquest grup de músics? Qui no s'ha sentit identificat quan els ha vist pels pobles del nostre voltant? Ells són Sarabanda.

Les passades festes d'agost, després de deu anys, es van acomiadar de tots nosaltres. Hem tingut el plaer de trobar-nos en Diego Barberà, eix musical i ànima de Sarabanda.

Com i quan va començar tot? Com naix Sarabanda?

El projecte Sarabanda naix a un dinar al restaurant de Sant Joan de Penyagolosa allà per l'hivern de 2002. Després de passar per diversos grups i haver treballat amb altres orques-

tres, va sorgir la idea d'oferir una cosa una mica diferent al que hi havia, almenys en la nostra zona, pel que fa a música comercial. Més tard es va anar gestant al cafè del pub junt a músics i amics que em van ajudar molt.

I el nom, d'on apareix?

En aquell moment estudiava música clàssica i em trobava de vegades amb alguna "Sarabande", que no tenia ni idea de què volia dir. Per un altra banda, per buscar un nom em vaig fer servir d'un diccionari que anava seguint per ordre alfabètic fins trobar un nom femení i de quatre síl·labes i per fi a la Z vaig llegir Zarabanda. I aquí va ser on es van ajuntar els dos conceptes, ja que va resultar que la Zarabanda va ser una dansa espanyola del segle XVII prohibida per la

www.navarrofotografos.com

Navarro - Fotografos desde 1904 -

c/ Hereu, 12 - BORRIOL * c/ Major, 21 y c/ Sant Vicent, 5 - BURRIANA * tel 639 610 520

Inquisició que la considerava obscena i castigava a qui la ballava amb 200 flagells i dos anys a galeres. Més tard formaria part del conjunt de danses de la "Suite" barroca.

Quins han sigut els millors anys de Sarabanda?

Tots els anys han sigut bons, per unes coses o per altres. Hem viscut moments fàcils on tot venia rodat i d'altres més difícils on apreníem moltes coses. Sí que és de veres que, al principi, la il·lusió de tots els companys va empenyar molt la cosa, i que amb vint-i-cinc anys no ens feia falta ni dormir!!

Com veus el present i el futur per a les orquestres i agrupacions del vostre estil?

La cosa està molt malament, com en tot, però la cultura ho està patint més que ningú. Dins de la cultura, la música, i dins de la música, la popular. El mercat està tiradíssim, per la qual cosa no hi ha una competència sana, i els "cachets" son tan justos que les condicions laborals no poden ser bones.

Quant al futur sóc més optimista, pense que és un moment de canvis als quals cal adaptar-se i que el públic es qui continuarà decidint si gastar els seus diners assistint a concerts de música en directe o de música de llauna.

Actuacions especials?

Records molt especials de la primera actuació a Atzeneta per a la Penya "La Bastida", amb la qual encara conservem amistat, i de l'última aquest estiu a Vistabella, dos pobles que sempre ens han volgut molt.

Recorde un concert molt intens a Artés (Girona) per a la revetlla de Sant Joan, sota les runes d'una església derrocada a la guerra civil, on hi havia uns dimonis que l'armaven grossa.

I l'actuació a Penyes de la Vall d'Uixó, una de les nostres preferides.

Alguna curiositat?

Sí que recorde aquell estiu en el qual fèiem Play-back en un programa d'estos de "varietés" a la tele i la gent ens reconeixia pel carrer o ens havia vist tocant la bateria amb la Pantoja o jo que sé. Buf! Un fart de riure. I alguna interpretació memorable també.

Dijous de festes. Disfresses a la carpa. Sarabanda. Bogeria total. Què ens dius?

Excepte el primer any que vam tocar per a la presentació de les Regines i Dames, la resta sempre hem actuat la nit de la bogeria total per a la qual molts ens guardàvem les forces. La veritat és que és una satisfacció molt gran ser participant d'aquesta festa tan popular on es reuneix tot el poble amb tantes ganes de passar-ho bé. Se't queda un somriure d'orella a orella. També he de dir que des de dalt de l'escenari es veien coses molt divertides.

Veo todo, en blanco y negro...Tiko i el seu Tiko

C/ Colón, 2
Tel. 964 32 14 48
BORRIOL (Castellón)

José Vte. Escrig Linares
SERVICIO A DOMICILIO
BARES RESTAURANTES

Veo todo, en blanco y negro...Tiko i el seu Tiko Mix. Punt i apart.

Tiko es un "crack", però qui el conega ja ho sap. Quan va vindre al local d'assaig amb aquestos temes jo ni els coneixia. N'havia escoltat algun que altre però no els havia tocat mai. Em vaig quedar de pedra. Era la cosa més sincera i amb més energia que havia sentit mai. Si "maneras de vivir" la canta Rosendo, molt bé, però si la canta Tiko, com que m'aplega més.

No l'hem deixat de tocar mai, encara que no tinguérem públic. Tenim gravat el mix, tal vegada el pugem a internet com a record.

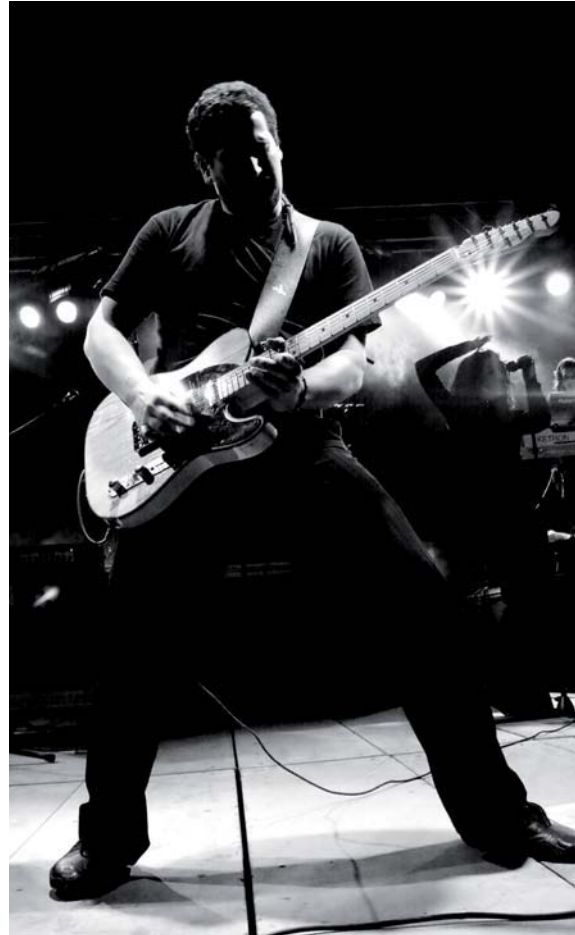
I una pregunta inevitable. Després de 10 anys, com diu la cançó, és un adéu per sempre, o és un adéu per un instant?

Sarabanda va dir adéu per sempre aquest estiu. Es tanca un cicle i comença un altre. Això vol dir que probablement ens tornarem a veure, disfressats o no, cantant *Insurrección* o un altra, però els músics hem de tocar, és el nostre estat natural.

Moltes gràcies! Ha sigut un plaer gaudir de Sarabanda tots aquestos anys. Des d'ací, només volem desitjar-vos molta sort en els nous projectes i esperem trobar-vos ben prompte dalt dels escenaris.

Gràcies a vosaltres!

Després de moltes nits de música i festa, diem adéu a una agrupació que ja forma part de la història de la música i la cultura de Borriol.

Reformas integrales
Viviendas completas
Estructuras y muros de hormigón
Mantenimiento electromecánico
Instaladores eléctricos autorizados
Energía solar

J.Sanchez

C/ Palacio 36
12190 Borriol (Castellón)
Tlfno. 964 322289
email: j-sanchez@j-sanchez.es
<http://www.j-sanchez.es>

PANADERÍA - PASTISSERIA

REI EN JAUME

Rei en Jaume, 10
Tels. 964 322 009
964 321 950
12190 BORRIOL (Castelló)

És el torn d'Agraviats

 David Roco Alafont

És el torn de dedicar-li unes línies i un espai en aquesta revista. De dedicar-li un minut a casa, lluny de l'estrés de la rutina diària, lluny de la contaminació acústica que ens envolta, per fer-nos un regal musical, per escoltar *Torn de paraula* el nou treball d'Agraviats.

Ja ha plogut molt des de *Què més dóna?* (1998-2004), aquella maqueta feta per un grup de joves amb molta il·lusió per crear i fer coses noves. Una maqueta plena d'energia que els va donar a conèixer al poble i que va portar els seus sons jamaicans per totes les festes de les comarques de la contornada.

Al 2004 van decidir prendre's un xicotet descans, un temps d'inactivitat que, sense cap dubte, els va fer tornar amb més força. Fruit d'aquesta vitalitat va sorgir *Mira endavant* (Jamaican Memories, 2006), un disc més madur, amb lletres més elaborades i reflexives. Aquest treball els va consolidar com un grup de referència al País Valencià i els va conduir a altres contrades més llunyanes.

Les noves incorporacions i la reestructuració dels músics del grup van crear un canvi d'estil expressiu en *Agraviats*. El swing, el funk i el rock es van fusionar per treure al carrer el disc *Riure, pecar, crear* (Quimera Records, 2009), que es

va veure recompensat amb l'entrega de diversos premis pel videoclip de "Les coses" ("Premi COM 2010 al millor videoclip", "Premi 2010 València Ska al millor vídeo" i "Premi del públic de la secció videoclip al festival Inquiet").

L'any 2012 arriba l'hora de *Torn de paraula* (Mesdemil, 2012), l'últim treball que ara presentem en aquesta revista però que ja fa quasi un any que va voltant pels escenaris. *Torn de paraula* és el disc més madur i elaborat d'Agraviats, l'evolució estilística és evident, poc té a veure aquell grup jove de fa 15 anys. El reggae, el swing, el funk i el jazz es combinen amb harmonia per crear una música cuidada que engalana les seues lletres crítiques i en valencià. Com els mateixos membres del grup diuen "*Torn de paraula*" és un crit a l'esperança en un model polític, social i econòmic decrepit, que ens enfonsa sense demora i no ens demana opinió. El fet de mantenir-nos al marge de les modes ens permet decidir què volem fer i com".

Des d'ací m'agradaria recomanar-vos aquest disc, un disc amb música de qualitat i lletres reflexives, però sobretot un disc de música local, que cal consumir-la i difondre-la per poder gaudir i valorar l'esplèndid moment musical que està vivint el nostre poble.

Artistes locals: Paco Canós.

La Redacció

A l'cinquè aniversari de la segona època de la revista La Botalària volem encetar l'entrega de làmines fetes per artistes locals, fomentant així l'art local i ajudant que tots els lectors i lectores de la revista puguen decorar les seues cases amb racons del nostre poble.

Començarem per un conegut borriolenc actualment resident a Bonrepòs, municipi valencià de la comarca de l'Horta Nord.

Paco Canós naix a Borriol, l'any 1956, és mestre d'escola des de 1978 i llicenciat en Història de l'Art. Mai s'ha considerat pintor, solament una persona a la qual li agrada dibuixar, pintar i divertir-se fent algun linòleum o inclús algun que altre collage. Últimament dibuixa més amb tinta xinesa i plometa.

La seva afició per l'art de la pintura li va vindre des de ben menut. L'any 1982 va guanyar el 1r premi de dibuix de la Mancomunitat del Maestrat i en l'any 1985 va guanyar el cartell de les festes patronals a Borriol. Durant la dècada dels vuitanta va realitzar algunes exposicions col·lectives a festes de Borriol, en la ja desapareguda caserna de la Guàrdia Civil.

Durant algun temps (anys 2000) va col·laborar en la revista taurina de Castelló *Eh, toro* fent diferents apunts que acompanyaven els comentaris de Vicent Climent.

Dibuix a bolígraf de la porta de la Casa Badia

Paco Canós ens comenta que no s'inspira en cap artista, que el dibuix i la pintura naix d'u mateix, tot i que sempre li agrada observar i mirar dibuixos de grans pintors i gravadors, ja que sempre t'ensenyen alguna cosa. Els pintors que més li agraden formen una llista inacabable, però pot començar pels renaixentistes i passar per Rembrandt, Velázquez, Goya, Dalí, Ramón Gaya o Antonio López, entre d'altres.

Parlant de la làmina que entreguem adjunta amb la revista, "Els Arbrets", podem dir que és on es pot veure el mil·liari romà, i està fet a tinta xinesa amb plometa. Aquesta tinta, com el seu nom indica, és d'origen xinès, però durant el segle XIV es va estendre al Japó. Principalment era utilitzada per a cal·ligrafia però al Japó va començar a utilitzar-se per fer pintures monocromàtiques amb una profunda influència de la cultura xinesa. El seu major avantatge és la possibilitat de crear ombres i matisos amb diferent tonalitats.

J.L. ANDRÉS, S.L.
SERVICIO OFICIAL RENAULT

RENAULT

J.L. ANDRÉS, S.L.

Avda. Zaragoza, 8 y 10

12190 BORRIOL (Castellón)

Tel. 964 321 145 - Fax 964 321 768

Dauradella o "doradilla"

Ceterach officinarum Willd.

 David González Escrig

Descripció

La dauradella pertany a la família Aspleniaceae. Es tracta d'un rizoma amb frondes, així s'anomenen les fulles de les falgueres, de 5 a 15 centímetres de longitud, persistents i amb pinnes alternes, ovades-oblongues, arrodonides a l'àpex i poden tindre la vora sencera o crenada. El pecíol és molt més curt que la làmina, generalment castany-negre en la base. La làmina de les frondes té unes dimensions variables entre 4 i 12 centímetres de longitud i 1,5 i 2 centímetres d'amplària; són de forma lanceolada (amb punta de llança), de color verd lleugerament blavós per l'anvers i daurat tirant a oxid pel revers, el que dóna origen al nom popular de dauradella. Al revers es troben els esporangis reunits en grups anomenats sorus, protegits per pàlees o escames brillants i lanceolades. Aquesta planta com les altres falgueres no té flors, la seua reproducció es realitza mitjançant espores, i aquestes s'entremen dintre dels esporangis que són cossos reproductors que quan maduren alliberen les espores.

És el tipus de falguera més comú al terme de Borriol, encara que és molt difícil veure-la; creix en els murs de pedra dels bancals, cingles o marges de cantals, preferentment sobre substrat calcari. Al contrari que les de la seua espècie, la dauradella té major resistència a la sequera i a l'exposició solar. Durant l'època seca, les frondes s'enrotllen mostrant les escames del revers, quedant-se seca i aparentment morta, i amb l'arribada de la pluja torna a hidratar-se i recupera el seu estat natural. Podem dir que la

dauradella és un indicador de la situació hídrica de l'ecosistema on es troba. Quant a l'exposició solar, resisteix gràcies a les escames o pàlees que actuen com un espill reflectint la llum solar i protegint de la calor.

Usos i propietats

Els usos i propietats d'aquesta planta són molt diversos, principalment posseeix efecte diürètic, hipotensor i pectoral, per a combatre la tos. Es prepara posant a bullir entre 15 i 20 minuts uns 30 grams de dauradella en un litre d'aigua. Si s'utilitza com a diürètic, es pot prendre en qual-

ERIMAR
FORMACIÓN e INFORMÁTICA

C/ Ximen Perez de Arenos, 14 Bajo
Borriol (Castellon)
964 65 77 23
<http://www.erimar.es>

sevol moment. Per aprofitar els seus efectes pectorals per calmar la tos, és millor prendre-la calenta i amb un poc de mel o sucre. També es poden preparar infusions. Al mercat farmacèutic podem adquirir-la en bossetes hermètiques.

Curiositats

Els vells del poble ens han comentat que antigament s'utilitzava per afavorir l'expulsió de residus de la sang.

A Itàlia, concretament a la província de Gènova, les dones del segle XVII utilitzaven aquesta falguera per a tenyir-se el pèl ros; utilitzaven el lleixiu fet de la cendra d'aquesta espècie, i es llavaven els cabells a sovint. Després es posaven al sol per a secar-se els cabells, i així aconseguien que es clarejara. Naturalment, és un tint que a la llarga acaba amb el pèl. Avui en dia ja no s'utilitza, ja que hi ha altres productes millors.

Des d'aquesta secció volem promoure els tractaments i remeis naturals, però sempre que ens informem abans de com s'han de preparar per a un ús responsable i adequat, ja que segons l'afecció s'han de tindre en compte unes coses o altres. És per això que a continuació els

adjuntem algunes adreces d'internet on poden consultar com preparar aquesta planta, segons per a que la vulguem gastar:

Més informació:

<http://www.rednaturaleza.com/doradilla-%2528ceterach-officinarum%2529-dts1573.htm>

<http://herbariovirtualbanyeres.blogspot.com.es/2010/04/ceterach-officinarum-doradilla.html>

<http://www.menudanatura.com/2012/12/ceterach-officinarum-willd.html>

Raúl Zaragoza Balaguer

MAPFRE

Calle El Molí, 1
12190 Borriol Castellón España
T +34 964 32 30 48
M +34 622 00 35 72
F +34 964 32 15 64
rauzara@mapfre.com

Caminant per Borriol

 Israel González Escrig

Ruta 4. Ruta circular Pedra de la Serra – Pou del Portugués – Mas de la Flora – Font de Sant Martí - Pedra de la Serra

Descripció:

Ruta circular pel terme de Borriol. Recorre la partida de la Serra de Borriol pel seu perímetre, entre el barranc de les Ermites, el barranc de Codina i el barranc Fondo. Temps estimat :2 hores, caminant a un ritme lent, i parant als punt d'interés

Valoració i dificultat:

Itinerari d'aproximadament uns 10 km amb un desnivell acumulat de 280 metres. D'una gran riquesa paisatgística i poca dificultat tècnica. Aquesta ruta tracta de fer una volta circular pels voltants de la Serra de Borriol, amb punt d'inici i fi a la Pedra.

Des de La Pedra, seguint les indicacions del panell informatiu, agafem el camí asfaltat de la dreta, on a escassos 100 metres trobem el senyal que ens indica la direcció cap al Pou del Portugués. El sender discorre a l'esquerra del barranc de les Ermites, fins arribar al paratge del Pou del Portugués, on el sender creua el barranc seguint aquest però ara a la nostra dreta. Val la pena parar una estona en aquest paratge i gaudir de la seua riquesa ambiental.

Seguim pel sender fins trobar un senyal vertical indicant el sender del Camí del Castellet, que agafarem per pujar durant menys d'un quilòmetre fins arribar al Camí de la Serra, que seguirem fins arribar a un creuer de camins, on continuem pel Camí de la Serra (camí de la dreta). Continuem uns metres fins arribar a un punt on el camí gira a l'esquerra, quedant a la nostra dreta una pinada per la qual s'endinsa un sender. Agafem aquest sender amb una pendent suau sense cap dificultat. Recorrem aquest sender durant menys d'un quilòmetre fins sortir a un camí amb bancals d'ametlers, que deixem de seguida, i continuem recte uns metres pel sender que tenim davant de nosaltres, amb forta pendent i pedra solta, fins sortir

al Camí de Sant Miquel. Creuem el Camí de Sant Miquel per seguir el sender que ens puja al cim dels Bustals, sender que com el d'abans, circula entre pins, amb una pujada curta però intensa. Aquest sender surt a un camí que seguim durant més o menys un quilòmetre, fins arribar al Mas de la Flora. Des d'aquest punt, podem veure al davant, el cim del Bartolo i un poc més a la dreta els cims de Morico i la Roca Blanca. Una vegada al Mas de la Flora, agafem el camí que surt a l'esquerra direcció al Colomer,

La pedra de la Serra amb el Mas de Tófol al fons

www.inbike.es

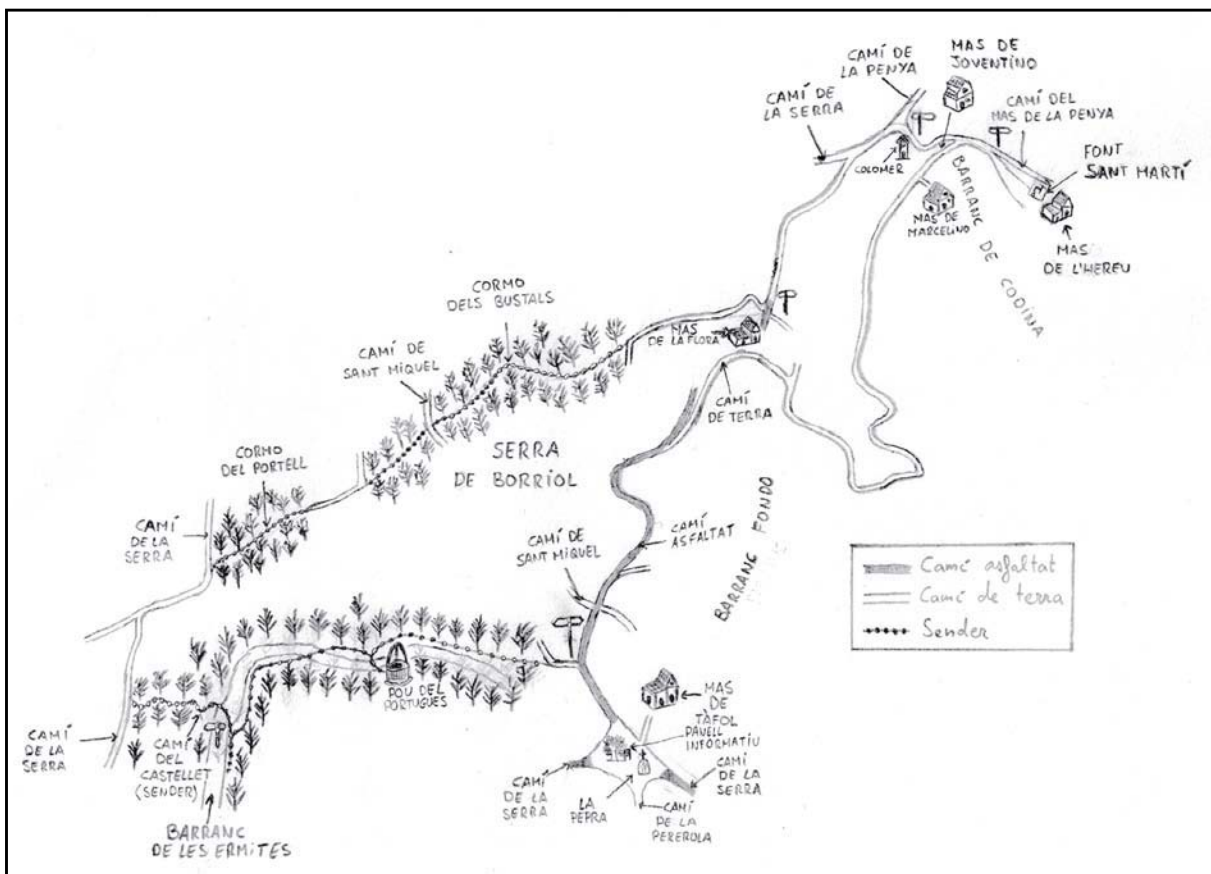
COMPONENTES PARA CICLISMO Y MÁS

planejant durant més o menys un quilòmetre, fins arribar a un creuer de camins senyalitzat, on girarem a la dreta, per sortir al Colomer. Aquest camí baixa al Mas de l'hereu, on es troba la font de Sant Martí, que val la pena visitar perquè té una de les millors aigües del terme.

Sortim de la Font pel mateix camí, però aquesta vegada agafem el camí que surt a l'esquerra, just passant pel costat del Mas de Joventino, per anar pujant a poc a poc. En aquest punt val la pena aturar-se i gaudir de les vistes de la serralada del Bartolo i tota la vall de Borriol. Aquest camí anirà fent corbes fins arribar a un creuer de camins, on agafem el camí de l'esquerra per baixar un poc i després planejar uns metres, fins sortir al camí de La Serra, aquesta vegada d'asfalt, i seguint aquest durant un parell de quilòmetres, sortim de nou a la Pedra, inici i final de la ruta.

Capelleta de la Font de Sant Martí

MUEBLES
Balaguer

Ros de Ursinos, 29 - 31
Tlf. 964 22 86 38 - 12004 CASTELLÓN

Fàbrica: Avda. Zaragoza, 6
Tel. 964 32 10 52 - 12190 BORRIOL

Abans i ara: Carrer Palau

Carrer Palau als anys 50.

Carrer Palau l'any 2012.

 <p>JORGE ESTEVE Cerrajería</p>	<p>CERRAJERIA INDUSTRIAL HIERRO, ALUMINIO Y ACERO INOXIDABLE Telf: 964 321 641 - Fax: 964 321 792 Movil: 627 960 511</p>
--	--

<p>COLOURS PERRUQUERIA — unisex — LOCAL CLIMATIZADO</p>	<p>Avda. Zaragoza, 135 12190 BORRIOL (Castellón) Tel. 964 32 15 04</p>
--	--

<p>EL RACÓ DE LA FONT</p>	<p>CAFETERIA - PASTISSERIA TEL: 964 32 20 96 PLAÇA LA FONT, 29 A • 12190 BORRIOL (CASTELLÓ)</p>
----------------------------------	---

D'OLIVA·TERRA
amb les festes de Sant Antoni

Visite nuestra nueva exposición en Borriol
tel 964.321.760 · www.dolivaterra.es
Ctra Castellón Borriol Km 8,2. 12190 Borriol (CS)